Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ЕРА, 18 май, 1978 шу. ● № 60 (5880). ● Мах 2 кеп.

ГОНАХЬАРЧА IАЛАМА ТIЕМА Е МОЛЛАГIЧА КХЫЧА ТАЙПАРА МОАСТАГIАЛ ТIЕХЬ ВОЗДЕЙСТВИ ЯРА СРЕДСТВАЕХ ПАЙДА ЭЦАР ДЕХКАРАХ ЙОЛЧА КОНВЕНЦЕНА РАТИФИКАЦИ ЯРАХ ДОЛА

СССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

СССР Лакхехьарча Совета Президиумо **соцам бу:**

СССР Министрий Совето хьачуеннача 1977 шера 18 мае Женеве Советски Социалистически Республикай Союза цIерагIа кулг яздаьча а СССР Лакхехьарча Совета Союза Советеи Къамий Советеи кхыча мехкашцарча гIулакхий комиссеша къоабалъяьча а гонахьарча Iалама тIема е моллагIча кхыча тайпара моастагIал тIехь воздействи яра средстваех пайда эцар дехкарах йолча конвенцена **ратификаци е.**

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель **Л. БРЕЖНЕВ.**

СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь **М. ГЕОРГАДЗЕ.**

Москва, Кремль.
1978 ш. 16 май.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума заседани

КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Л. И. Брежнева председателал а деш, 16 мае Кремле хилар СССР Лакхехьарча Совета Президиума заседани.

Хьалхара дош — союзни республикай керда конституцеш кийчъяреи тIаэцареи итогаш.

Вай мехка вахаре йоккха исторически событи хиннай, белгалдаьккхар **Л. И. Брежнева,** заседани хьаеллаш. Паччахьалкхе хьалъяра йIаьхий опыт, социалистически демократи дIахо дегIайоалаяр, советски халкъий йохаргIоацача цхьоагIон сийлахь-боккха низ шоашта чулаьца конституцеш тIанийцай.

Цу дешах хоам беш къамаьл дир КПСС ЦК Политбюро членалла кандидата, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела хьалхарча заместитела **В. В. Кузнецова.**

Цу дешах лаьца къамаьл дир **Л. И. Брежнева.**

Дийцача дешах СССР Лакхехьарча Совета Президиумо соцам тIанийцар. Цу тIа белгалдоаккх, СССР Конституце 76-ча статьяс дIадехар кхоачаш а деш союзни республикай Лакхехьарча Советаша ССР Союза Конституцега хьежжа хIара союзни республика башхалонаш теркалъеш йолеи союзни республикай керда конституцеш тIанийцалга. Теркам тIабахийтаб конституцей проекташ ювцача хана къахьегамхоша яь замечанеш, Лакхехьарча Совета депутаташа тийнна предложенеш тIагIертта кхоачашъе езаш хилара. Кердача Конституцей хIара положени йизза чакхъяккхара даькъера, халкъа депутатий Советий, ерригача паччахьалкхеи органий керттера декхараш белгалдаьд.

Президиумо ладийгIар Закона тIа белгалъяь экономически социальни дегIаахара Паччахьалкхен плана а 1978 шерарча СССР Паччахьалкхен бюджета а хьакъехьара поручени кхоачашъяра леламах СССР Министрий Совето баьча хоамага. Цу хьакъехьа къамаьл дир КПСС ЦК Политбюро члена, СССР Министрий Совета Председатела **А. Н. Косыгина.**

Цу дешах къамаьл деш **Л. И. Брежнева** аьлар:

Сона хетачох, новкъостий, СССР Лакхехьарча Совета решенеш, цо тIанийдаь законаш, массазарча комиссей рекомендацеш, депутатний предложенеш кхоачашъярца дувзаденнача дешашка СССР Лакхехьарча Совета Президиуме вай теркам тIабахийта хьажар нийса да.

Вайцига хьахулаш латта практика Конституце дIадехарашкара ше ма-ярра хьайоагIаш я, хIаьта общественни дегIаахара эшараша ма-яхха ра а я.

Дийцача дешах СССР Лакхехьарча Совета Президиумо соцам тIанийцар, цун проект палатай планово-бюджетни комиссеша хьачуеннаяр.

Цул тIехьагIа СССР Лакхехьарча Совета Президиум хьежар СССР Министрий Совето хьачуеннача 1977 шера 18 мае Женеве кулгаш яздаьча гонахьарча Iалама тIема е моллагIча кхыча тайпара моастагIал тIехь воздействи яра средстваех пайда эцар дехкарах йолча конвенцена ратификаци яра дешага.

Президиума заседане къамаьл дир КПСС ЦК Политбюро члена, СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министра **А. А. Громыкос.**

СССР Лакхехьарча Совета кхыча мехкашцарча гIулакхий палатай комиссей цIерагIа заседане къамаьл дир КПСС ЦК Политбюро членалла кандидата, Къамий Совета кхыча мехкашцарча гIулакхий комиссе председатела **Б. Н. Пономарева.**

Дош дийца доалаш къамаьл дир **Л. И. Брежнева.**

СССР Лакхехьарча Совета Президиумо цхьа барт болаш ратификаци йир гонахьарча Iалама тIема е моллагIча кхыча тайпара моастагIал тIехь воздействи яра средстваех пайда эцар дехкарах йолча конвенцена.

Президиума цIерагIа Л. И. Брежнева кулг яздир Указаи конвенцена ратификаци яра грамотаи.

Цул тIехьагIа Президиумо дийцар «СССР халкъа депутатий Советий «Известия» яхача газета редакцеи «Халкъа депутатий Советаш» яхача журналеи Советий а цар депутатий а опыт хьаIоаяраи йоаржаяраи тIаберзабаь беш бола болх тоабара дош. Цу хьакъехьа заседане къамаьлаш дир «Известия» яхача газета керттерча редактора **П. Ф. Алексееви** «Халкъа депутатий Советаш» яхача журнала керттерча редактора **М. Ф. Стрепуховеи.**

Кепайоазои цу органий балха мах беш къамаьл дир **Л. И. Брежнева.**

Цу дешах тIанийцача СССР Лакхехьарча Совета Президиума соцам тIа белгалдоаккх, «Известия» яхача газетеи «Халкъа депутатий Советаш» яхача журналеи керттерча декхарех цаI парте XXV съезда, КПСС ЦК Пленумий решенеш, СССР Конституце дIадехараш кхоачашдара халкъа депутатий Советаша бу беррига болх кIоаргга хьахьокхаш хилар, газетеи журналеи балха керттера лостамаш белгалдаьд.

Заседане дийцар СССР Лакхехьарча Совета Президиума балха кхыдола дешаш.

Дийнача дешай хьакъехьа иштта къамаьлаш дир **А. С. Баркаускаса, А. Ф. Ватченкос, В. В. Гришина, К. Ф. Ильяшейкос, Л. Н. Смирнова, Е. К. Федорова,** кхычар.

(ТАСС).

ДIАХО ГIО, КЕРДАЧА КОТАЛОНАШКА!

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ХIАМА ХЬАКХОЛЛА НИЗАШ ДЕГIАДОАЛАДАРА ХЕТАЯЬЧА IИЛМАН КОНФЕРЕНЦЕРА

Самарднйнахьа город Грозенерча республикански драматически театра зал тIаьк аьниа нахах хьалйиза яр. Укхаза Нохч-ГIалгIай АССР хIама хьакхоллара низаш дегIакхувлара йолча Iилман конференце дакъа лаца баьхкабар республика халкъа боахама хьалхалаттараш, специалисташ, Iилмахой, партийни, советски, боахама болхлой, мехкарча министерствай, ведомствай, Iилман учрежденей кулгалхой.

IуйрнИна итт сахьат даьнна. Президиуме Iоховш парте обкома хьалхара секретарь А. В. Власов, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. Х. Боков, республика Министрий Совета председатель М. А. Керимов, парте областной комитета бюро членаш. Президиумерчарна юкъе ва СССР Iилмай Академе вице-президент, академик А. В. Сидоренко, лакхерча школа Къилбаседа-Кавказа Iилман центра совета председатель, СССР Iилмай Академе член-корреспондент Ю. А. Жданов, СССР мехкдаьтта промышленноста министра заместитель А. В. Валиханов, СССР мехкдаьтта чакхдоахачеи мехкдаьттахимически промышленноста министра заместитель Л. А. Бычков, СССР Госплана подотдела начальник Я. Г. Соркин, РСФСР кхачаи промышленноста министра заместитель М. А. Чаплин, РСФСР Госпланерча Центральни Iилма-тохкама экономически института директор, экономически Iилмай доктор, профессор В. П. Можин, СССР Iилмай Академе Президиумерча хIама хьакхоллара низаши Iалама-ресурсаши Iомаяра йолча комиссе председатела заместитель, экономически Iилмай доктор В. А. Шелест, юрта боахама экономика Еррига союзни Iилма-тохкама института Къилбаседа-Кавказа филиала директор, экономически Iилмай доктор Н. П. Борисенко, мехкдаьтта Еррига союзни Iилма-тохкама института директор, технически Iилмай доктор Г. Г. Вахитов, хьайбаш леладара Къилбаседа-Кавказа Iилма-тохкама института директор, юртбоахама Iилмай доктор Д. М. Сладков, РСФСР Госплана территориальни планироване отдела начальника заместитель В. Н. Шелковин, Къилбаседа-Кавказски машинаькъа управлене начальник Г. В. Дадочкин, иштта кхыбараш.

Лоаица къамаьл а деш конференци хьаелл парте областной комитета секретара **М. А. Дорохова.** Конференце дакъа лоацаш мел барашка дIайха моаршал хьаьттар цо, мехкарча тайп-тайпарча городашкара конференце дакъа лаца баьхкача хьаьшашта дег тIара баркал а аьлар.

— Ер конференци, — йоах **М. А. Дорохова,** — республика общественно-политически вахаре йоккха событи я. Нохч-ГIалгIай АССР дукхахча хана йолча хIама хьакхоллара низаш дегIакхуьлара йолча проблемашка хьажа езаш я из, боахама а культурни а гIишлош Iилман ларда тIа хьалъе торо хулийтаргйола, общественни производства эффективность лакхъергйола, коммунизма материально-технически база хьаеча советски халкъа хьалхашка латта исторически декхараш кхоачашдеча республикерча къахьегамхоша лоаца дакъа тIа-тIа дукхагIа хулийтаргдола рекомендацеш кийчъергья.

ДIайолаелар пленарни заседани. «КПСС XXV съезда решенешка хьежжа республика халкъа боахам дегIаахарах» доклад е дош делар КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара **А. В. Власовна.** «Дуккхача хана Къилбаседа-Кавказа Iалама ресурсаш комплексни караерзаяреи хIама хьакхоллара низийи прогноза разработка яра Iилман тохкамаш дегIакхувларах» доклад йир лакхерча школа Къилбаседа-Кавказа совета председатела, СССР Iилмай Академе член-корреспондента **Ю. А. Жданова.**

Республика мехкдаьттеи мехкдаьтта чакхдоахеи промышленность дегIаахара лайдане оахкалаш таххара проблемашта хетаяь доклад йир СССР Iилмай Академе вице-президента, академика **А. В. Сидоренкос.**

«Къилбасела-Кавказа дуккхача хана йолча перспективе Нохч-ГIалгIай АССР моттиг» яха доклад йир РСФСР Госпланерча Центральни Iилма-тохкама экономически института директора, экономически Iилмай доктора **В. П. Можина.**

«СССР европейски даькъа тIарча Iалама ресурсех пайда эцара лостамаши проблемаши хIама хьокхоллара низаш дегIакхувлари, Къилбасела Кавказа лоархIами» яхача темана хетаяь доклад йир СССР Iилмай Академе Президиумерча хIама хьакхоллара низаши Iалама ресурсаши Iомаяра йолча комиссе председатела заместитела, экономически Iилмай доктора **В. А. Шелеста.**

СССР мехкдаьтта промышленность дегIаахарахи Нохч-ГIалгIайче мехкдаьтта доахига дукхагIа хилийтара перспективаехи дийцар СССР мехкдаьтта промышленноста министра заместитела **А. В. Валиханова.**

«Мехкдаьтта чакхдоахеи мехкдаьттахимически промышленность дегIаахара керттера лостамаши уж проблемаш къестаеча Нохч-ГIалгIайчеи мехкдаьтта чакхдоахарашеи мехкдаьттахимикашеи лоаца дакъеи» яхача темах доклад йир СССР мехкдаьтта чакхдоахачеи мехкдаьттахимически промышленноста министра заместитела **Л. А. Бычкова.**

«Республика юрта боахам дегIаахара керттера лостамаш» яха дешаш дийцар ший доклада тIа юрта боахама экономика Еррига союзни Iилма-тохкама института Къилбасела-Кавказски филиала директора, экономически Iилмай доктора **Н. П. Борисенкос.**

Хьалхарча дийнахьа конференце беш бола болх цу тIехьа чакхбаьлар. Сайрийна цига дакъа лоацаш хиннараща республикански драматически театре концерт лелар искусства мастераша, къахьегамхой творчества художественни самодеятельноста цхьоалагIча Еррига союзни фестивала лауреаташа.

* * *

Селхан Нохч - ГIалгIай АССР хIама хьакхоллара низаш дегIакхувлара йолча Iилман конференце шиййолх дIахо бихьар. Цун доакъашхоша КПСС XXV съезда решенешка хьежжа шоай секционни заседанешка йийцар республика халкъа боахам дIахо дегIабоалдбара йола актуальни проблемаш.

Мехкдаьтта промышленность, лахара тохкама, геофизически балхаш дегIадоаладара хьали перспективаши, скважинаш йоахача бурув тохара технико - экономически хьокхамаш лакхдара наькъаш, мехкдаьтта тIоанаша хьалуш дар дикагIа хилийтара йола керда методаш производствана юкъехкахьар яха дешаш дийцар мехкдаьтта промышленноста секцешка.

Мехкдаьтта чакхдоахачеи мехкдаьттахимически промышленноста секце заседания хетаяь яр мехкдаьттеи гази чакхйоахеи мехкдаьттахимически промышленность дегIайоалаяра йолча перспективашта, моторни доагор дукхагIа арахецараи из дикагIа хилийтараи, машиндаьттеи парафинаши арахецар эргадаккхара долча наькъашта, кхыдолча лоархIамерча дешашта.

Иштта беркате болх беш хилар машинашъечеи приборостроенеи, энергетика, транспорта, бувзама, гIишлошъечеи гIишлош материалийи, юрта боахама, кхачаши йигачеи промышленноста, гонахьара средаи Iалама ресурсаши лораяра секцеша, иштта къахьегама ресурсайи царех кхетамца пайда эцареи секцеша.

Секционни заседанешка яь докладаш йийцар, конференце тIаэца езаш йола республика хIама хьакхоллара низаш дIахо дегIадоаладара йола рекомендацеш хоадам болаши корта болаши йийцар.

Тахан конференце болх чакхбоал.

СУРТА ТIА: конференци йолча зале.

В. ЕЛИЗАРОВА сурт.

НГI АССР Конституце Проект ювцаш

ЙОККХИЙ ПАРГIАТОНАШ

ДIадоладеннад Нохч - ГIалгIай АССР-а Конституце проект ювцара гIулакх. Вай иразе вахара бокъонаш чIоагIъеш, йоашхаш белгалйоаха закон.

Конституце проекта 39,40 статьяш тIа йоах Нохч-ГIалгIайчера наьха деша, культурана карагIдийнарех пайда эца бокъо я. Царел дикагIа бокъонаш хила йиш яц. Советий Iаьдал далалехьа вай халкъа хила йиш йолаш яцар уж бокъонаш. Дийша доацаш, къе, мисканка доаллар вай халкъ. Къахьегамхочун хьацарах, цун къих бажар хьал долаш бараш, дыца дай да тхо яхаш нах Iехабеш лелараш. Цхьаккха хIамах ца кхеташ, дийша воацаш боадоне воалла къахьегамхо-лоамаро Iехавора, левора массе оагIорахьара; яцар цхьаккха бокъо; вацар гIо де саг. ХIаьта вайнаьха кхалсага вахар кхы а халагIа, къизагIа дар, Iаьдалгара меттел цIагIа а яцар бокъо.

Советий Iаьдало бокъо елар, балех мукъаваьккхар къахьегама саг, кхалсаг. ХIаьта, шиш йоазув доацаш, боадоне даьлача вайнаьха къаманна йоазув делар, хьабийлар деша, паргIата ваха йиш йола никъ. ХIанз дукха ба вай республике дешаш, дийша баьнна нах, Iилмахой, йоазонхой, поэташ, артисташ, лораш, кхы дукха профессеш йола нах. Из дерригa а вайна деннар Советий Iаьдал да. Массайола вай бокъонаш лораеш Советски Конституци я.

Вай вахара юкъе хIанз а нийслу цхьадола кхоачамбоацараш. ДIаяхача къизача замах дисачох тувсалуш, тахана рча вай гIозача вахарца нийслургдоацаш дола гIулакхаш хьаллаца гIертараш, берашка, йиIигашка ца дешийтараш, кхалнаьха бокъонашта баргал тоха гIертараш. Цудухьа сона бакъахьа хетар Нохч - ГIалгIай АССР кердача Конституце уж тийшаболх лелабу нах чIоагIагIа бехктокхаме озаш, кхалнаьха бокъонаш тедаш болчарна де доагIаш дола таIазар де йиш йола статья хилча.

З. СОЛТУКИЕВА,
МагIалбика культура отдела лекторски группа заведующи.

ОАХА МОГАЮ

Нохч - ГIалгIай АССР трансагентства болхлоша чIоагIа дегаш гIоздаьнна тIанийцар Нохч - ГIалгIайчене бахача дуккхача къамех болча наьха вахарах долча кердача Закона проект.

Шоаш тIанийца декхараш кхоачаш а деш коллективо дика хьокхамаш даьхад дIаяхача кварталеи апрель беттеи. Укх шера хьалхарча квартале валови доходагIа план 107,3 процент, наха бытовой гIулакхаш дара план 100,8 процент кхоачашъяьй коллективо. ХIаьта апрель бетта уж санна долча гIулакхий план а 101,1 проценти 100 проценти кхоачашъяьй. Иштта тIехкхоачашъяьй рентабельностеи пайда бареи планаш а.

Коллектива болхлоша бахача наха транспортаца планагIа лаьрхIачул совгIа 8,7 эзар сома гIулакх даьд. Балха тIа шоашкара хьокхам гойташ къахьегаш ба А. Иланов, А. Джантаев, С. Хадашев, Ф. Мирзоев, иштта кхыбараш.

ДIабахача бiь бетта даьхача толамаша коллектива дог ураоттаду кхы а дикагIча къахьегама лакхаленашка кхача. Укх шера оаха лаьрхIад I агентствои 4 приемни пункти хьаелла, царех шиь юрташка а еллаш. Из а дац кхоачамболлаш, автотранспорт ца тоъаш цхьацайолча предприятешеи организацешеи, министерствашеи, ведомствашеи цунах боагIача бесса пайда ца эцари бахьан долаш бахача наха гIулакх дара дола дуккха хIамаш юкъагIа дус. ХIаьта тха предприяте боккха низ тIабохийт бахача наха гIулакх дар, къаьстта юрташка ледара ца дита гIерташ. 60—70 гарггача колхозашеи, совхозашеи, предприятешеи нийса кхетабаьб шоашца договор яьча предприятей лоархIам, цудухьа хьайийлай цу предприяте болхлошта гIулакх дара пункташ, цар шоай автотранспорт юкъе а йоалаеш.

Уж а предприяте кхыдола дика гIулакхаш а дувцаш хилар Нохч - ГIалгIай АССР, кердача Конституце проект ювцара хетаяь тха предприяте хинна митинг. Цу митинге шоаш къамаьлаш деш предприяте начальника В. Дулина аьлар: «НГIАССР кердача Конституце проект ювцарца дувзаденна вай предприяте болхлоша, гIулакхерча наха кхы а хьинарегIа къахьега деза укх шера плани тIанийца социалистически декхараши шоай ханнахьа даь ца Iеш, ханал хьалха кхоачашдара. ШерагIа йоаржае еза производства эффективности наха гIулакх дара дикали культуреи лакхъяра тIехьара социалистически яхь». Митинге иштта къамаьлаш дир: З. У. Баркинхоева (агентства начальник), З. П. Лековас (тарифашта йола инженер). А. Сулейманова (заказаш хьаийдара агент), иштта кхыбараша. Ерригача коллективо могаяь тIанийцар вахара Керттерча Закона проект.

М. ТАТРИЕВ,
НГIАССР «Трансагентства» начальника заместитель.

Тхо раьза да

Боккха теркам тIабохийташ йийшар тха ферма къахьегамхоша вай республика газеташ тIа кепатеха конституционни Комиссе хьачуеннеи республика дерригача халкъага ювцийтара Нохч - ГIалгIай Автономни Республика Лакхехьарча Совета Президиумо могаяьи йола Нохч - ГIалгIай АССР Конституце проект.

Геттара раьза болаш тIанийцар къахьегамхоша проекта ерригa положенеш. Хьалхара Конституци оттайича денз дIадахача шерашка вай республике кIоаргга социально - экономически эргалонаш яьй, кхы цIаккха хургдоацаш дIадаьккхад къамашта юкъера моастагIал, производства средствашта общественни доалахье, къахьегача адамашта бокъонца йола демократи чIоагIъяьй. Адамий историе чухь духхьашха хьаяьй социалистически общество.

Социализм шиш ларда тIа дегIаухача цу юкъа тIа - тIа диззагIа хьаделлалу кердача строе кхолламаш ду низаш, социалистически вахара хьисапа совленаш, къахьегамхоша тIа-тIа шерагIа пайда эц карагIдаьинача сийлахь - доккхача революционни хIамай беркатах.

ДIахо йодача хана вай мохк сиххеи массе оагIорахьареи дегIабоагIилга, социалистически строй эргаьккха тоаелга Iалашдар, советски дерригача халкъах санна, вай республика халкъах, цо беча балхах, чакхдоахача гIулакхех тийша да. Из кхета а деш низ кхо ца беш болх беш ба хIанз тха ферма болхлой укх шера хьалхашка латта декхараш кхоачашдар духьа.

ХIаьта иттлагIча пятилетка кхоалагIча шера планагIа пачхьалкхенга йохка еза 710 тонн шура СССР керда Конституци тIанийцача денз шу доалача дийнахьа — 7 октябре кхоачашъе дош деннад хьайбаш лелдераща. ЛаьрхIар кхоачашдергхиларах са шеко а яц. ХIана аьлча, къахьегамна овсарле лакха йолаш къахьег ферма болхлоша. Соахка бiь бетта пачхахьалкхенга ехкар 210 тонн мара хиннасце, укх шера цу юкъа 231 тонн шура ехкар.

ХIанз хIара дийнахьа юкъера лаьрхIача 2800 килограмм шура йохк оаха. Цул совгIа Даьхенна дIалу шура денгара денга алсам а йоал. Масала, 1 мая 2788 килограмм дIаенна хиннаяле 11 мае 2906 килограмм дIаелар. Май бутт чакхбоалаш дийнахьа пачхахьалкхенга дIалу шура 3,5 тоннага дIакхоачартья. Цу гIулакхо торо хулийтаргья план 355 йолаш ялх бетта пачхахьалкхента 450 тоннал кIеэигагIа йоацаш шура йохка.

Дояркашта юкъе яьржача яхье хьалха я къона доярка Шахтемирова Малика. Шера план 2125 килограмм йолаш биъ бетта хIара кхоабача Iаттагара 1110 килограмм шура яьккхай цо. Цул дукха тIехьа ца бусаш хьабогIа дояркаш: Къахьегама Цlеча Байракха, «Знак Почета» орденаш лелаю Дукаева Макка, Октябрьски Революце, Къахьегама Цlеча Байракха орденай кавалер Малаева Матус, Мустригова Марем.

Нохч - ГIалгIай АССР кердача Конституце проекто хьинар айдаь тха коллектив дага я дIахо йодача хана а хIанз санна овсаре къахьега.

З. ХАЖМУРАДОВ,
Надтеречни района «Верхненаурский» совхоза шурий ферма бригадир.

Ираза хьаст

Ерригача республика къахьегамхоша чIоагIа уйла тIаяхийта Iомаеш я укх деношка республикански газеташ тIа кепатеха араяьнна Нохч-ГIалгIай АССР кердача Конституце проект. Вай вахара Керттерча Законах, ираза хьастах лаьца сайна хетар ала безам ба са.

Нохч-ГIалгIайчене мел бахача наха ираз дахьаш денад из. Шиш тайпара дог гIоздоаккхаш я Нохч-ГIалгIай республике дахаш дола къамаш, берригача Советий Мехка дахараш санна, деша, къахьега цхьатарра бокъонаш йолаш хилар дувцаш йола проекта статьяш.

Къаьстта ала лов сона Нохч-ГIалгIай АССР Конституце проекта ткъаь ворхIлагIча статьях. Цу тIа йоах: «Пачхахьалкхено йоакхо ю общества духовни рузкъа лорадара, дебадара, советски наха нравственни эстетически кхетам балара духьа цунах шерра пайда эцара, цар культурни боарам лакхбара...» Цунца дувзаденна сона а са мугIаререча къонабарашта а ловра **культурни боарам лакхбара учрежденеш вай республике дукхагIа хулга, города паркашка сакъердамегIа салоIилга хулга.**

БIарччача кIира болх баь кIаьдвеннача сага мукъа долча деношка ха сакъердамегIеи шийна лоIам болча бессеи дIаяхьа лов.

Вай республика кердача Конституце проект тIаэцарца хьинар айденна къахьегаш я опытно-эксперементальни завода тха сборочно-механически цех. Сона лов Нохч-ГIалгIай республика а берригача Советий Мехка а къахьегамхоша эффективнегIеи дикагIеи къахьегилга, кхыча мехкашкарча къахьегамхоша вайгара хьокхам ийбергболаш.

В. ГРИГОРЕНКО,
«Автоспецоборудо в а н и е» опытно - экспериментальни завода сборочно-механически цеха токарь.

ЦХЬАН ДЕЗАЛЕ — СИЙЛАХЬ-ДОККХАЧА ДЕ ЛЕРХIАЧУНГА!

ПРОПАГАНДИСТАИ АГИТАТОРАИ ДОЛЧА НОВКЪОСТАЛА

Вай сийлахь-йоккхача Даьхен вежарашха долча халкъий дуккхача къамий дезала юкъе Коммунистически парте кулгал а деш сийлахьа тIемеи къахьегамеи никъ хьабенаб Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша.

Нохч-ГIалгIай АССР тIеххьара Конституци тIаийцачул (1937 шу) тIехьагIа республика экономикен культурен хиннача хувцамех дуьц укх оагIон тIа.

Доккхий хувцамаш

Нохч-ГIалгIай АССР экономически система лард я паччахьалкхени (дерригача халкъа) колхозно-кооперативнии доалахьен кепара производства средстваштa оттаяь социалистически доалахье.

Общественни рузкъа алсамдоаккха, халкъа а хIара советски сага а хьал-торо лакхъю хьаст ба эксплуатацех мукъабола советски наьха къахьегам.

(Нохч-ГIалгIай АССР Конституце проектта тIара).

Нохч - ГIалгIай АССР дукка къамаш даха республика я. Укхаза доттагIлен, вежарашха болча дезале дахаш да 40 къамн народности. Бахача нахах дукхагIбараш нохчий, гIалгIай, эрсий ба.

Советски Iаьдала шерашка нохчийи гIалгIайи 4-зза дукхагIа хиннаб.

ХIанз республика городашкен юрташкен вахаш ва 1200 эзар саг. 1937 шера хиннaчул 2-зза гаргга дукхагIа.

Баха нах дикка дукхагIа хулга къахьегамхой вахара хьал-торо хаддаиза дегIаахарах, къаман дош нийсхонца къоастадарах, наьха унахцIено лораяра социалистически паччахьалкхено йоакхо ярах хьахинна да.

1937 шера, хIанз йола Конституци тIаэцаш республике 170 эзар саг а вахаш Грозный мара город яцар.

ХIанз республике я 5 городи 4 болхлой поселоки, цига вах 512 эзар саг, е республике бахача нахах 43 процент.

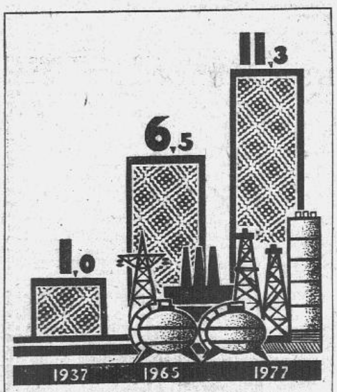
ДIадахача 40 шера доккхий хувцамаш хинад бахача наьха культуре. 1939 шера яьча бахача наьха Ерригсоюзни переписа даннегIа республике йоазув-дешар ца ховш 39 процент нах бар.

ХIанз йоазув-дешар ца хар дIадаьккхад.

10 шу а кхы дукхагIа а ха яьннача 1000 сага 1939 шера лакхерен юкъерен (йизза а йизза йоаца а) образовани йола 71 саг кхоачар, хIаьта 1977 шера 400 саг, халкъа боахамерча 1000 сагах лакхерен юкъерен образовани йолаш 87 саг вар, хIаьта хIанз — 637 саг.

Цо къаьгга тешал ду бахача наьха культура геттар чIоагIа лакхъялара.

Индустри — экономика лард

ПРОМЫШЛЕННИ ПРОИЗВОДСТВО ДЕГIАЯР

Нохч - ГIалгIай АССР Къилбседа Кавказа йоккха промышленни район я.

40 шера промышленни производство 11-зза дукхагIа хиннай.

Хьадаьд промышленноста керда доакъош — мехкдаьттахимически, газ чакхйоаха, аьшкбетонни хIамаш хьаю, чотъяь варгвоацаш дегIаеннай энергетика, машиностроени, кхачан, яйгача.

Алхха тIехьарча 12 шера республикера промышленностера производственни керттера фондаш 2,1-зза алсамъяьннай.

Производства хIанзара структура белгала я еза промышленность дукхагIа хиларца. Цо дIалоац 80 процентал доккхагIа дакъа. Промышленностага кхоач халкъа боахама ерригача продукце кхаь даькъах цш дакъа.

Нохч - ГIалгIайче вай мехка къаьнача мехкдаьтта районех цаI я. ДIадахача 40 шера мехкдаьтта доаккхилга 3-зза гаргга, газ — 25-зза дегIаденад.

1977 шера республика электростанцеша 3,1 млн. квт. сахьат электроэнерги яьккхар, 1937 шера яьккхачул 11-зза дукхагIа хул из.

Къаьстта сиха дегIаьхай машиностроени. Машиностроенен металлообработкан продукци 47-зза дукхагIа арахец.

Хьалъяьй машинашъю йоккхий заводаш — «Электроприбор», «Пищемаш», «Электроинструмент», радиотехнически, медицински инструментий, кхыяраш.

Дикка эргаьхай «Красный молот», «Автоспецоборудование» яха заводаш, кхыйола предприятеш.

1977 шера хьаяьй 17,3 эзар тонн мехкдаьтта аппаратура е 1937 шерарчул 14-зза дукхагIа.

Промышленни производстве машиностроене продукце дакъа 12 процентал дукхагIа да.

ДIадахача шерашка республике хьалъяьй гIишлоний материалаш ю йоккхий предприятеш — цементни завод, цIенош ду комбинат, кирпишкаш ю заводаш, аьшкбетонни хIамаши конструкцеши хьаю заводаш.

Нагахьа санна 1937 шера ерригача заводашка 39,3 млн. яьяле 1977 шера 200 млн. кирпишк яьй, е 5,1-зза дукхагIа.

ДIадахача 40 шера хьаяьй механизированни леспромхозаши лесхозаши, хьу чакхйоаха предприятеш, цар арахец дукха мебель, паркет, фанера.

Керда хьаяьй яйга промышленность, хьалъяьй барзкъаш тега, кога гIирс бу, трикотажни фабрикаш.

Кога гIирс белга дегIаденад 3,5-зза, чухьанахьа ювхаю трикотаж арахецилга 81-зза.

Кхачан промышленностага кхоач республика промышленни продукце 15 процент. Керда хьалъяьй дулха комбинат, шекар доаккха завод, чхьагIар доэха дукха заводаш.

Ювцача хана чухь кхачан промышленноста продукци 11,4-зза дегIаенай.

ХIанз цу отрасло арахец 16 эзар тонн дулх, 60 эзар тонн гаргга шурий продукци, 100 млн. совгIа условни банка консерваш, дукха кхыйола продукци.

Промышленни производство дегIаярца дукхагIа хул болхлой а республика къахьегамхой хьалхле лелаю отряд.

ДIадахача 40 шера промышленностера болхлой 4-зза дукхагIа хиннаб.

Заводаши фабрикаши хIанзарча машинашцек оборудованецен кийчъянь я.

Iилманнеи техниканеи карагIдаьннараш производствана юкъедоаладарах, производственни процессашта механизацин автоматизации ярах, наьха творчески инициатива айяларах промышленностера къахьегама овсарле хадданза лакхлу.

Алхха 1950 шераца нийсйича а 2,6-зза лакхъеннай из.

Промышленносте доккхий балхаш чакхдоах производствана специализацин концентрации еш, Iилма - производственнии производственнии объединенеш хьаеш.

1978 шу доладуш республике яр 15 производственни объединени, цар хьаю ерригача продукце кхаь даькъах шн дакъа.

Йоккхий перспективаш я промышленность дегIаяра иттлагIча пятилетке. Республикерча промышленноста арахеца продукци иттлагIча пятилетке 17,1 процент тIакхетаргья.

Аьшкбетонни конструкцеши деталаши 1,5-зза, пешй материалаш 18 процент, телата кога гIирс 2,3-зза сомийн баьцадаарийн консерваш 1,8-зза шурий продукци 1,4-зза, культурно - бытовойн боахамен товараш 1,3-зза дукхагIа арахецарагда.

Юрта боахам дегIабоалабар

Нохч-ГIалгIай АССР лерраrIа чакхйоах юртбоахама къахьегам индустриальнича таралостабара, юрташка халкъа образоване, культура, унахцIено лораяра, торговлеи общественнии кхачани, бытовой гIулакхаш дара а, коммунальни боахама а учрежденей сеть шеръяра, юртех дика кийчъяь поселкаш яра программа.

(Нохч-ГIалгIай АССР Конституце проектта тIара).

ДIадахача 40 шера доккхий хувцамаш хиннад юрта боахаме.

Колхозехи совхозехи хиннад хIанзарча юртбоахама техникаца кийчдаь дола доккхий боахамаш.

Колхозийн совхозийн кхашка болх беш я 8,1 эзар трактор, 1,2 эзар комбайн, 5 эзар грузовой машина.

1977 шера юрта боахама валови продукце мах 338 млн. сом хилар, хIаьта 1960 шераца нийсйича 1,7-зза дукхагIа.

Дикка шерденнад юртбоахама культураш дIаювш дола лаьтташ.

ДIаяхача хан-юкъа республике дукха болх баьб хиш дехка керда системаш хьаеш. ХIанз хиш дехка лаьтташ 131,4 эзар гектар е 1960 шера хиннaчул 2-зза хIана дац аьнна дукхагIа да.

Хиш дехкилга къаьстта шерденнад тIом чакхбаьннaчул тIехьагIа. Хьаяьй йоккхий хиш дехка системаш: Наурски, Шелковски, Надтеречни, Гудермесски. Колхозашкеи совхозашкеи КПСС ЦК майски (1966 ш.) Пленума соцамга хьежжа чакхйоахаш я лаьтташта мелиораци яра шерра программа.

Парте аграрни никъ дIабахьаро гIо дир лаьттани хьайбайи боахам айбара.

1940 шераца нийсдича республике валови ялат гулделга 2,8-зза, генараш 2-зза, коартолаш 2,3-зза, баьцадаараш 3,5-зза дукхагIа хиннад.

Юрта боахам лелабара Iилман методаш юкъейоалаярах, лаьтта леладара культура айярах, органически минеральнии удобренеш дукхагIа тувсарах, культураш дIаювш а царна гIулакх деш а хIанзара техника лелаярах 1977 шера 21,8 центнер ялат даьккхар, 1940 шера гектара тIара 6,7 центнер доаккхаш хиннача.

Цу юкъа генарий хьувкъам 2-зза, коартолий — 3-зза гаргга, баьцадаарий 1,7-зза айбенаб. ТIехьарча шерашка республике чIоагIа дегIаденад сомаши комсаши хьалкхеелга.

Хьаяьй комсаши, сомаши, баьцадаараши лeладу йоккхий совхозаш. Бешамаша дIалоац 21 эзар гектар, комсаша 26,1 эзар гектар. Дика хьийкъача шерашка республика комсаш лелаераша паччахьалкхенга йохк 100 эзар тоннал дукхагIа комсаш, хIаьта бешамаш лелаераша — 60 эзар тоннал дукхагIа сом.

Республике хьаяьй хьайбаш леладу йоккхий фермаши комплексаши. Колхозийн совхозийн фермашка дегIаух дулх, шура, тха доаккхилга.

1940 шераца нийсдича дулх — 3,4-зза, шура — 2,8-зза фуъаш — 2,3-зза, тха — 8-зза дукхагIа доаккх хIанз.

Юрта боахаме доккхий балхаш ду производствана специализацин концентрации яра. 1977 шу доладуш республике яр шура йоаха 7 комплекс, хьакхий дулх доаха 3 комплекс. Комплексашка кхоач республике йоаккхача шурех 12 проценти, хьакхий дулхах 35 проценти.

Доккхий хувцамаш хиннад юрта боахам лакха квалификаци йолча специалисташца Iалашбеча. Нагахьа санна 1937 шера колхозашкеи совхозашкеи массехк итт специалист хиннавале хIанз республика юрта боахаме ва: 417 агроном, е хIара колхоза, совхоза 4 кхоач, 309 зоотехник, 784 инженери техники.

Юрта боахамера къахьегам чIоагIа механизированни ба.

Юрта боахаме болх беш 14,2 эзар механизатор ва. Колхозашкеи совхозашкеи хьахиннай керда профессеш — наладчик, мастер, оператор. ДIайоалаш латт индустриальнии юртбоахамен къахьегама юкъера башхало.

Юртбоахама производстве хинна ца Iеш доккхий хувцамаш хиннад юрташка къахьегача наьха вахаре а.

ЮКЪЕРА ЛАЬРХIАЧА ШЕРА ЯЬККХА ЮРТА БОАХАМА ПРОДУКЦИ (процентаща)

ГIирсаш хьалдеш я республика

Паччахьалкхено лорзагIа ца боаккхаш чакхбоах къахьегамхой къахьегамах телача маьха, реальни доходий боарам къахьегама овсарле лакхъяларга хьежжа лакхбара тIаберзабаь никъ.

Советски наха эшаращца биззагIа кхоачамбара духьа общественни потреблене фондаш вIашагIъехк. Общественни организацешеи къахьегача коллективашеи шерра дакъа а лоацаш, паччахьалкхено Iалашду уж фондаш йоккхагIа хулгеи нийсхонца дIа-юха екъилгеи.

(Нохч-ГIалгIай АССР Конституце проектта тIара).

Нохч-ГIалгIайчене 1937 шера денз хьалдаьд дукха гIирсаш. Капитальни вложенеш дIайоахийт керда предприятеш хьалъярген йолаш яраш эргаяхарген, наха чубаха цIенош, больницаш, школаш, культурно-бытовой кхыдола гIирсаш хьалдара.

Алхха 1950—1977 шерашка республике хьал а яь болх бе йолаеннай 180-нел совгIа промышленни предприятии къаьсткъаьста производствой.

ЙоккхагIчарна юкъе — мехкдаьтта чакхдоаха Новогрозненски завод, Грозненски химически, «Электроприбор», «Электроинструмент», медицински инструментий, цементан, Грозненски Вознесенски газ чакхйоаха заводаш, Назрановски трикотажни фабрика, шекара завод, дулха комбинат, кхы дукхаяраш.

Эггара дукхагIа капиталовложенеш яьй ворхIлагIча, бархIлагIча, иттлагIча пятилеткашка. Цу хан-юкъа 3,5 млрд. сом дIадахийтад.

1946 шера денз 1977 шеррал ца республике болх бе йолаялийтай 4,1 млрд. сома керттера фондаш.

ХIара шу массаза довл паччахьалкхено дукхагIа ахча хьежаду юрта боахама дегIабоалабара. ВорхIлагIчен, бархIлагIчен, иттлагIчен пятилеткашка юртбоахама материально-технически база дегIайоалаярга (колхозаш йоацаш) дIадахийтад 654,4 млн. сом, хIаьта колхозий капвложенеш 171 млн. сом я.

ИйслагIча пятилетке юрта боахама (колхозаш йоацаш) дIаяхийтай 92 млн. сом капвложенеш.

Республика городашкеи юрташкеи хьалъеш я деша даха ха йоацача берий учрежденеш, больницаш, культурно-бытовой гIирсаш.

1946—1977 шерашка республике хьалдаьд 10 млн. кв. метр наха чубаха цIенош, 182,8 эзар бера лаьрхIа школаш, 20,3 эзар моттиг йола деша даха ха йоацача берий учрежденеш.

Город Грозне хьаьяьй пек ду бассейн, цирк, драматически шераформатнии театраш, лелаш я троллейбусаш.

Йоккхий перспективаш хьаеллалу республике иттлагIча пятилетке.

Оттадаь да 1,6 млрд. сом керттера фондаш юкъейоалае, царца производственни объекташ 1,2 млрд. сом, капитальни вложенеш 1,7 млрд. сом хургья.

Наха чубаха хьалдергда 990 эзар кв. метр цIенош, 58,6 эзар дешархочоа юкъардешара школаш, 1,7 эзар маьнги бола больницаш, кхыяраш.

ПЯТИЛЕТКАШКА КАПИТАЛЬНИ ВЛОЖЕНЕШ ДЕГIАЯХКАР (миллионаш сомаш)

Знаней лакхаленашка

ХIара шера дукхагIа хул республике юкъардешара школаш, цигара дешархой, хIаьта иштта юкъерча специальни дешара заведенешка. ВУЗ-ашка дешараш, лакхлу бахача наьха культура боарам.

ХIанз республике дешара дерригача тайпаша юкъелаьца ва 400 эзар гаргга саг, е бахача нахах хIара кхоалагIвар. Керттерча даькъе чакхдаьккхад массане а юкъарча образованега доалар.

Юкъардешара школашка ва 280 эзар дешархо, е 1937 шера хиннaчул 3,2-зза дукхагIа. Цу хан-юкъа юкъерча специальни дешара заведенешкара дешархой 7,4-зза, ВУЗашкара дешархой 13,3-зза дукхагIа хиннаб.

Паччахьалкхен университетеи мехкдаьтта институтеи хIанз дешаш ва 12 эзар студент. Республике я 12 юкъера специальни дешара заведени. Цига дешаш ва 15 эзар саг. Алхха бархIлагIчен ийслагIчен пятилеткашка промышленностана, гIишлошъяра, торговлена, юкъарча кхачанна, унахцIено лораяра, просвещенена, халкъа боахама кхыча доакъошта цар кийчваьв 33,5 эзар специалист.

Лакхерча, юкъерча специальни дешара заведенешкара дешар мах боацаш да вайцига, цу тIа а вузийн юкъерча дешара заведенейн дийнахьарча отделеней студентех 70 процентал дукхагIбараша стипенди нийду.

1940 шера республике верригa а 7,1 эзар специалист мара вацар халкъа боахаме, царех лакхера дешар дийша 2,2 эзар саг, юкъера специальни дешар дийша 4,9 эзар саг.

ХIанз республика халкъа боахамера берригa специалисташ 71,4 эзар ба, царех лакхера дешар дийша 30,5 эзар саг, юкъера специальни дешар дийша 40,9 эзар саг.

Цу хан-юкъа 10,1-зза дукхагIа хиннаб специалисташ, царех лакхера дешар дийшараш 14-зза.

Халкъа боахама дерригача доакъошка болх беш ва ерригача специальностий 10 эзар гаргга инженери 15 эзар техники.

ХIанз йолаш йола Конституци тIаэцача хана массехк саг мара вацар Iилма степень йолаш. ХIанз республике ва 33 Iилмай доктора 510 Iилмай кандидати. Царна юкъе ба дукха нохчийи гIалгIайи. Цу дерригеша тешал ду Нохч-ГIалгIайчене бахача наьха культура чIоагIа лакхъялара.

Нохч-ГIалгIай АССР-е болх беши дегIаухаши я унахцIено лораяра, социальни Iалашон, торговлен общественни кхачани, бытовой гIулакхаш дара а коммунальни боахама а паччахьалкхен системаш.

Бахача наха гIулакхаш дара массе даькъе кооперативнии кхыча общественнии организацеша леладу гIулакхаш могаду паччахьалкхено. Цо гIо ду массови физически культурен спорти дегIайоалаяра.

(Нохч-ГIалгIай АССР Конституце проектта тIара).

Паччахьалкхено дезал лорабу. Саг яр-яхар чIоагIду кхалсагеи маIача сагеи лоIамагIа: сесаг а мар а дезале цхьатарра бокъо йолаш ба.

Паччахьалкхено дезала йоакхо ю берий учрежденейи организацейи сеть шерра хьалъяреи дегIайоалаяреи, бытеи общественни кхачани служба хьалъяреи эргайоахаш тоаяреи, бер хьахилча пособеш телара, дукха бераш долча дезалашта пособеши льготаши хьежаяра, хIаьта иштта дезала кхыдола пособеши новкъостали дара наькъаца.

(Нохч-ГIалгIай АССР Конституце проектта тIара).

Деррига а — халкъа хьал-торонна

Къахьегамхой хьал-торо айяр Коммунистически партен Советски паччахьалкхени экономически политика керттера деккар да.

Вай мехка де мел дезар ду советски наьха вахара материальнии культурнии боарам айбара.

Вай республика къахьегамхой материальни хьал-торо хаддамза дегIаухилга хьахьокх укх цифраша: республике бахача наьха ахчан доходаш 1960 шера хиннарел 1977 шерага кхоачаш 3,3-зза дукхагIа я.

Къахьегамах тела алапи бахача наьха реальни доходаш алсамъювла керттера хьаст ба.

1977 шера республикерча болхлойи гIулакхерча наьхен бетта юкъера алапи 137 сом а хилар тIехьарча 20 шера 2-зза дукхагIа а хиннад.

Цу цхьан хаина шерагара шерага дукхагIа хул потребление общественни фондашкара дIателар. 1977 шера пособеши пенсеши 122 млн. сом дIаденнад, е 1960 шераца нийсдича 3,6-зза дукхагIа.

Паччахьалкхено шийна дIатIаэц берашка школашка, техникумашка, лакхерча дешара заведенешка дешийтара, деша даха ха йоацача берашта йолча учрежденешка уж леладара еш йола йоккха расходаш.

1977 шера алхха стипендеш деннад 8,5 млн. сом.

Нохч-ГIалгIай АССР паччахьалкхен бюджетах еш йола расходаш 1940 шераца нийсйича 1977 шера 12-зза алсамъяьннай, царца социально-культурни гIулакхашта дIадахийтар — 13-зза.

ТIа-тIа дукхагIа хул къахьегамхоша сберкассашка дIадехка ахча. Из да болхлой, колхозхой, гIулакхерча наьха реальни алапи лакхдалара дола тешал. 1977 шера республикерча сберкассашкара вкладаш 321 млн. сом, е 1960 шера хиннaчул 9,2-зза дукхагIа яр.

Республике хаддамза дегIаух товарооборот, шерлуш я розничнии общественни кхачани сеть, тоалуш да чуIеча цIеношца нах Iалашбелга.

1977 шера бахача нахага дехкар 621 млн. сома промышленнии кхачани товараш. 1940 шераца нийсдича товарооборот 11-за дегIаенай (маьхаш хувцар лаьрхIача). Цо хьахьокх тIом хилалехьа нйдаьчул республике вахача хIара саго 7-зза гаргга дукхагIа товараш нйдаьлга.

Цу хан-юкъа розничнии торговле сеть 2-зза, общественни кхачанъяр 3,2-зза шеръяннай.

1978 шера 1-ча январе республике яр 1622 тика, 658 палатка, 546 столовии ресторании, 511 кафе, буфет, закусочни.

Наьха хьал-торо айяларa долча хьокхамех цаI ба тIа-тIа дукхагIа культурно-бытовойн боахамен товараш наха нйдар. Уж товараш дохкилга розничнии товарооборотал сихагIа дегIадоагIа. Промышленносто дукхагIа арахец цIатIара къахьегам аттача боахен быт тоаеши йола машинаши аппараташи.

ТIехьарча шерашка сихагIа дегIаух юрташкара торговли. Цо хьахьокх городерчеи юртарчеи наьха материальнии культурнии боарам гаргабоалабара йола партеи правительстваи мероприятеи чакхйоахаш хилар.

Нагахьа санна тIом хилалехьа потребительски кооперацe юрташкарча тикашка керттерча даькъе тух, фатаген, сапа, басма, кога гIирс бохкаш хиннабале, хIанз юрташка дохка товараш городе дохкараш санна да.

1977 шера юрта бахача наха гIулакх деча потребительски кооперацe дехкад 48 эзар сахьат, 4,6 эзар барзкъаш дутта машин, 12 эзар радиоприемники радиолеи, 8,2 эзар телевизор, 5 эзар холодильник.

ХIанз республике хIара 100 дезала кхоач 80-нел совгIа телевизор, 66 холодильник, 80 барзкъаш дутта машина, хIара цIагIа хIана яц аьнна радиоприемники радиолеи я.

ТIеххьарча 28 шера (1950 — 1978 шш.) республика городашкара наха чубаха цIенош 4-зза дукхагIа хиннад.

1950 шера республика столице — Грозне нах чубаха цIенош 943 эзар квадратни метр дар, хIаьта хIанз 3254 эзар кв. метр да.

Из да 1950 шера хина Грозный санна йола 2,5 город кхы а хьалъяьлга.

1961—1968 шерашка республика юрташка хьалдаьд 768 эзар кв. метр цIенош.

Юрташка бахача наьха быта шерра юкъе йоагIа водопровод, канализаци, газ.

1978 шу доладуш республике газ чуйилла 200 эзар гаргга квартира яр.

Могашала — паччахьалкхен йоакхо

СССР — халкъа могашала йоакхо елга шийна хьатIаийца дунен тIара эггара хьалхара мохк.

1937 шера республике 268 лор вар хIанз 2783, е 10-зза дукхагIа.

Республика городашкеи юрташкеи 1937 шера больницашка бар 1,7 эзар маьнги, хIанз — 11,3 эзар.

УнахцIено лораяра учрежденешка болх беш 15 эзар саг ва. Алхха дипломаш дола специалисташ — 10 эзар совгIа.

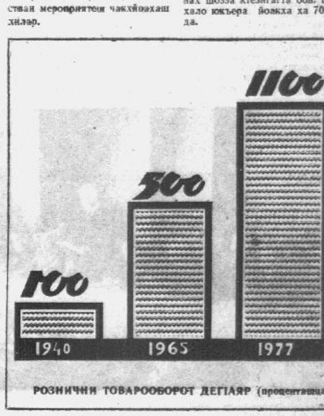
Республика унахцIено лораяра органашка болх беш 5 эзарнел совгIа нохчийн гIалгIайн кхалнах ба. Къаман кадраштa юкъе кIезига бац хирургаш, терапевташ, окулисташ, рентгенологаш, церги лораш.

Бераштa гIулакх дарaи уж хьалкхедараи республике шерра йоаржаяьй массазарча бешамийи яслейи сеть. Цул совгIа болх беш я сезонни берий яслеш.

Шерра чакхйоах аьхки берий унахцIено тоаеш йола мероприятеш: пионерски лагерашка, салаIара цIеношка, санаторешка, туристски маршруташ, экскурсеш.

Уж деррига гIулакхаш дарaи республике тIа-тIа кIезигагIа бов нах.

1940 шераца нийсдича баха нах шозза кIезигагIа бов. Ноахало юкъера йоакха ха 70 шу да.

РОЗНИЧНИ ТОВАРООБОРОТ ДЕГIАЯР (процентаща)

ТОАЕРГЬЯ ЛЕКЦИОННИ ПРОПАГАНДА

Республикерча къахьегамхошта коммунистически кхетам балара формаштен средстваштеи юкъе лоархIаме моттиг дIалоацаш я лекционни пропаганда. Iилман мировоззрени, лакха идейно-политически нравственни оамал хьакхоллара, вахаре дизза дакъа лоацилга вIаштIехьдаккхара коммунизм хьалъяра планаш толамца кхоачашъеча нах тIаберзабара новкъостал ду цо. Iилмахоша, халкъа боахама специалисташа, парте, тIема, къахьегама ветеранаша, хьехархоша, лораша, юристаша, литературан искусстван болхлоша коммунистически кхетам балара сийлахьча гIулакха дуккхача наха хIара денна дIадовзийт парте дош, дIател берригa шоай кхетам, низ.

ХIара денна промышленноста, транспорта, гIишлошъеча, мехкдаьтта предприятешка, колхозашка, совхозашка юкъера лаьрхIача тайп-тайпарча темаех йола 248 лекци йийшай «Знание» яхача общества Нохч-ГIалгIай организаце, 8 эзар гаргга ладувгIараша дакъа а лоацаш. ХIаьта 4 миллион совгIча саго ла а дувгIаш 89294 лекци йийшар дIадахача юбилейни шера республике. Ди-тIехьа дуккхагIа хьашт долашагIа я ешача лекцей тематика, шерлуш латт уж ешара формаши методаши, тоалуш ба лекторски кадраш па беш бола болх.

Къахьегамхошта юкъе политически Iилмани знанеш дIайоаржаяра гIулакха шоай берригa низ дIалуш болча лекторий сийдолча къахьегама боаггIаш бола мах беш, дIахо лекционни пропаганда дегIаяра, цун дикали эффективности лакхъяра хоадамболла наькъаш лохаш ба «лекционни пропаганда лоаттамахи из тоаяра де дезарехи» яхаш бола КПСС ЦК соцам. «Знание» яхача республикански общества, цун городской, районни, юххьанцарча организацей балха хоадам болла Iилман лардаца кийчъяь программа я из.

ДоккхагIча даькъе лектораш дика хиларах тийша ба лекционни пропаганда толам, цунах хьахула пайда. 18 городскойи районнии, иштта 703 юххьанцареи организацеш чуйоагIаш я «Знание» яха республикански общество. Iилмахой, тайп-тайпарча халкъа боахама, культура специалисташ а юкъеболаш болх дика ховш вола 12564 лектор учете латт укхаза. Шоай лекцешка марксизма-ленинизма Iилма, из дегIадара КПСС лоаца творчески дакъа, чурча а арахьарча а политика дешаш, СССР, РСФСР Конституцей чулоацам, новкъоста Л. И. Брежнева, парте кхыча кулгалхоша кийчдаь Iилман коммунизма лоархIамегIара дешаш дIадовзийт цар.

Республика къахьегамхошта юкъе знанешта пропаганда еча дуккхача шерашка дика балхаш дарах РСФСР «Знание» яхача общества правлене Сийлен грамоташ еннай лектораща И. А. Эстерлена, И. Д. Пиуновна, Т. М. Узуевна, Р. Ш. Тутушевна, В. Х. Межидовна, хIаьта лектораш Е. П. Ковнацкий, Н. Н. Котельников, В. А. Коптев, А. А. Манкиев «Знание» яхача Ерригсоюзни общества Сийлен знакаш лелаеш ба.

Республика къахьегамхоша уйла тIаяхийта ладувгIаш я лектораша-международникаша В. Д. Клочкова, П. В. Ивакина, А. К. Забиякос, кхычар еша лекцеш. Цунна тешал деш да баркал оалаш, юха а ешар дехаш кхухьийта письмош.

Iоаьча опытах ког гIортолга а еш, Заводской, Ленински, Октябрьски, Шалински, Сунженски районашкарча обществашка дикка тоаьй лекционни пропаганда. Укхаза кийч а яь ешаш я «Парти — вай заман хьакъал, сийле, эхь-эздел», «Машара программа, из кхоачашхилийтара бола КПСС къовсам», «Вай вахара керттера Закон», «ИттлагIа пятилетка — эффективностен дикален пятилетка», кхыйола лекцеш. «Знание» общества Сунженски районни организаце правлене парте райкомаца цхьана Грузински ССР-е болх беш болча Карабулакски УБР мехкдаьттахошта лекцеш ешилга вIаштIехьдаьккхар.

Дикка тоабеннаб «Сунжанефть», НГДУ, «Горскнефть». НГДУ, Шелковской района «Путь к коммунизму», «Коминтерн» яхача колхозий, Шалински района «Пищемаш» завода, Старопромысловски районерча «Электроприбор», Назрановски района «Электроинструмент» заводий, кхычахьарча юххьанцарча организацей организационни методически болх. Дика гIулакх даьд СССР Конституцеи Сийлахь - боккхача Октябра 60 шу дизара материалаштеи дикагIа пропаганда яра юххьанцарча организацешка хьажар-конкурс вIаштIехьъяьккхача «Знание» общества Ленински района организаце правлене. Хьажара-конкурсе хьалхие яьккхача «Красный молот» завода, кооперативни техникума, медицински училища, ГПТУ-5, № 15 йолча юкъерча школа юххьанцарча организацешта еннай республикански организаце Сийлен грамоташ, хIаьта ГПТУ-12 юххьанцарча организацена — РСФСР «Знание» общества Сийлен грамота.

Лекторий балха говзал лакхъяра деша чIоагIа уйла тIайохийташ я «Знание» общества республикански организаце правлени. 1980 шерагa берригача лектораштa переаттестаци яра йола перспективни план оттаяьй цу гIулакха лаьрхIа. ХIанз аттестаци еш ба лектораш - международникаш. Из болх чакхбаьккхаб 20 лектора аттестаци яьча Октябрьски районе. Общества районни организацена доккха новкъостал ду парте райкомо. Иштта лектораштa аттестаци елга чакхдоалаш латт Надтеречни, Заводской, Ленински, Сунженски районашка.

Лекцех боала пайда керттерча даькъе цар идейно-теоретически боарамах, чулоацамгеи формагеи диллача Iилмаца ювзаеннеи кхетаеши хиларах тийша долга хьахьекхар лектораштa - международникашта яьча аттестаце хьалхарча итогаша. ДIахо а тIатеIIа хьалхашка латта декхараш кхоачашдеш хила деза тха лектораша леш дола къамьлаш, къоастам болаши тешавеши, иштта ладувгIараша телача хаттараштa жопаш луши хила еза хIара лекци.

Цунца цхьана хIара организаци къахьегамхошта юкъе политически Iилмани знанешта лакхача боараме пропаганда юлургйола творчески коллектив а хиина дIаоттаяра дукха балхаш де деза «Знание» яхача общества республикански, городской, районни организацей правленей. ХIанзарча этапе коммунизм хьалъяра хьашташа, Iилма - технически революци кIоаргъялара а дунеи тIа идеологически къовсам кхохкабалара а хьалаша дIадех лекционни пропаганда дегIайоалаелга. Цу гIулакха хьалхарча даькъе дIалаха деза из дегIаяра новкъарло еш дола кхоачамбоацараш.

ХIанз а системагIа еш яц лекционни пропаганда. кIезига ба лектораш, кхоачамболаш яц лекцей циклаш, халкъа университеташ. Урус-Мартановски, Грозненски, Ачхой-Мартановски, Ножай - Юртовски районий «Знание» яхача общества организацешка доккхагIча даькъе духхьал эпизодически лекцеш ешаш ю лекционни пропаганда.

ХIанз а тематически чулоацам къе болаш я лекционни пропаганда. КIезига еш социалистически дерригача халкъа паччахьалкхеи гIулакхех, общественни рузкъа дебадара хьаст из хиларах тарра къахьегамах, саган паччахьалкхенеи юкъерча гIулакхех, хIанзарча идеологически къовсама дешаех йола лекцеш. Лекционни пропаганде кIезига моттиг дIалоац буржуазни, маоистски, ревизионистски идеологешта еча критико.

Лекционни пропаганда юкъара боарам лакхбаларо къайлахьоц цхьайолча лекцей идейни чулоацамера хоадам болла кхоачамбоацараш. Масала, хоадам болла политически лостам болаш яц, субъективистски оценкаш йолаши къамий дешаех йола положенеш чIоагIа телхаеши я цхьаболча лекторий выступленеш. Политически кхензеи теоретически кийчбалазеи болча лектораща лекцеш ешийтарца гIалаташ дувлийт Грозненски маьхкдаьтта института, исторе, социологе, филологе института юххьанцарча организацеша, Ленински района «Знание» общества правлене.

Цу гIулакхаша тешал ду тха лектораш теоретически методически кийчбара болх тоабара декхараш «Знание» яхача общества организацешта хьалхашка латташ хилар, из лекционни пропаганда дикали эффективности дIахо лакхъяра хилазза даргдоаца хьал хилара тарра.

Сагото яйташ да къахьегамхошта юкъе еш йола экономически Iилма - технически пропаганда тIехьаюсаш хилар. Из тоаяран дегIайоалаяран эшар деш яц университетеи мехкдаьтта институтеи кафедраш.

Цу тематиках кIезига лекцеш еш Назрановски, Веденски, Ачхой-Мартановски районий организацешка. Шоай йолаш йолча торонел лохагIа болх беш я цу знанешта пропаганда еш йола Iилма-методически советаш.

«Лекционни пропаганда лоаттамахи из тоаяра де дезарахи» яха КПСС ЦК соцам кхоачаш а беш, дIахо а лекционни гIулакх дегIадоаладергда, цун идейни боарам, дикал, эффективность лакхъергья, лектора сийле айергья, уж теоретически методически кийчбелга тоадергда республикански организаце правлене. Цу гIулакха лаьрхIа духхьал укх шера хьалхарча квартале кагирхой тематиках къамаьлаш деча лекторий-атенстий, историкий, экономистий, международникий, лекторий семинараш яьй. Иштта шоллагIча квартале а хургья естественно - Iилмай знаней, физически культуреи спортеи, КПСС исторе лекторий, экономистий, международникий семинараш.

Юридически, философски, иштта юрта боахама знанешта, Iилма - технически знанешта, промышленни производстве хьалхалаттарий опыта пропаганда еча лекторий семинараш елга белгалдаьккхад плана тIа.

Городской, районни организацей правленей, «Знание» общества юххьанцарча организацей председателий болх чIоагIа тоабелга тIехьатетта йиш йоаца тхоай декхар долга дика кхетаду оаха. Цу гIулакха лаьрхIа бетта дешийт городской, районни организацей бехктокхамеча секретарашка, хIара квартале правленей председателаща семинараш ю.

Парте райкомашеи Общества правленешеи цхьана «Знание» яхача общества юххьанцарча организацей председателашта семинараш ергъя аьнна хет тхона. Юххьанцара организацеш алсамъяхара, къахьегамхошта хьалхашка къамаьлаш дара дика кийчбенна бола нах дуккхагIа юкъеозава шийберрига низ тIаберзабаьб республикански организаце правлене.

Халахете а, кхыметтел, «Чечингражданпроект» яха институт, Нохч-ГIалгIай гIишлой управлени, Автотранспортни управлени, кхыраш санна йолча дукха къахьегамхой болча предприятешка а вIашагIъехкаяц «Знание» яхача общества юххьанцара организацеш. Республике лекционни пропаганда яра чIоагIа новкъарле еш да районашка бехктокхамеча секретарий кадраш каст-каста хувцалулга а. Масала, дIалахача 4 шера 12 бехктокхаме секретарь хувцавеннав Урус - Мартановски районе. Грозненски районе — 5, Наурски, Гудермесски районашка — пхиппха. Ведениски районе — 7, хIаьта духхьал 6 бетта 2 бехктокхаме секретарь хувцавеннав Старопромысловски районе.

Йоккхий а тайп-тайпара а я лекционни пропаганда торонаш. ДикагIа, пайданегIа, хан-ханнахьа из пропаганда елга республика къахьегамхошта коммунистически кхетам балара балха лоархIамерчарех цхьа дакъа из долга ховш хилар «Знание» яхача общества организацей сийлен декхар да.

П. ХОРОШИЛОВ,
«Знание» общества Нохч-ГIалгIай республикански организаце правлене председатела хьалхара заместитель.

ДЕКХАРЕХ ДИКА ЛОАРХIАБУ

«ТIехьабусараш боацаш бе болх» яхача девизагIа къахьегача Грозненски маькх еча комбината болхлоша доаха къахьегама толамаш денгара денга дикагIа хул. Цхьа шу гаргга хьалха духхьашха из дика гIулакх дIадоладаьча хана комбинате массехк цехи бригадеи яр паччахьалкхеи плани тIайна декхараши кхоачаш а ца деш, дуккхагIйолча хана тIехьаюсараштa юкъе йолаш. Из гIулакх дIахо ца ниисдалийтара къахьегам кхетамца вIаштIехьбаьккхар, социалистически яхьа кулгалделта цIенхаштта тоадир, хьалхашка латта декхараш толамца кхоачашдара хIаьанена тIалатта бехктокхам айбир. Цу гIулакхех доккха беркат даьлар. ХIанз комбинатерча шийтта бригадаи йиъ цехаи цхьаккха яц паччахьалкхеи плани тIайца декхараши тIехкхоачаш ца деш.

Комбината болхлоша башхадика толамаш доах пятилетка кхоалагIча шера. Валови продукци арахецара биъ бетта план тIехкхоачашъяьй цар. Заданел совгIа арахийцай цар 18 эзар сом мах бола тайп-тайпара продукци. Товарни продукци маьхала яккхара паччахьалкхеи план 100,6 процент кхоачашъяьй. ПланагIа лаьрхIачул совгIа маьхала яьхай 165 тонн маькха-булочни изделеш.

Бахача наьха хьашташ дизза кхоачашдара укх шера къаьстта терко е йолаяьй укхаза наха дуккхагIа хоатташ йола продукци арахецара. Укх шера биъ бетта соахка цу юкъа арахийцарел шозза дуккхагIа арахийцар берий булкингаш, «Рожки», «Веснушка» яха булкингаш, кхыраш. Арахецача продукце ассортимент шеръяра а укх тIеххьарча шерашка чIоагIа йоакхо ю укхаза. Укх шера комбинате керда арахеца йолаяьй кхаь тайпара маькха-булочни изделеш. Царех я красносельски столовани яха маькхаш, белгородски яха кIаьла булкаш. Уж бахача наха дика дIаэцаш я.

Арахеца продукци дуккхагIа хилийта гIертарал совгIа из мамогта дикагIа хилийтара тIагIертта къовсам лоаттабу комбината болхлоша. Цудухьа укх тIеххьарча хана дуккха дикагIа я арахеца маькха-булочни изделеш. Дукха маькх хьаю кIолд яьккха мора детташ, витаминаш етташ. Иштта кийчъю маькха-булочни изделеш чам болаши кIаьлеи хул.

Яхье баьнача комбината болхлоша дикка тоадаьд шоай дерриг технико-экономически хьокхамаш. Къахьегама овсарле лакхъяра задани соахка хьалхарча биъ бетта хиинзчул 3,3 процент лакх а еш, цуи чотах кийчъяьй планал совгIа ара мел хийца продукци. Арахецача продукцега дIабода мах лохбарах производствана кходаьд 11 эзар сом. Укх шера комбината коллективо берригa паччахьалкхеина баь пайда 298 эзар сом да, цох планал совгIа баьр цхьайтта эзар сом а долаш.

Производства эффективность лакхъяра тIехьа яхье баьнача болхлоша чIоагIа къовсам лоаттабу кхомбараи хьурмат лараи. Зехьа хьоар ца дойтара тIаерзаяь мероприятеш чакхъяхарах вIаштIехьдаьннад цар дIабахача биъ бетта 5,8 тонн хьоар кходе, цох 8 тонн маькх хьас йиш я. Кхояьй цхьа эзар совгIа киловатт-сахьат электроэнерги, 12 тонн условни доагор, кхыйола материалаш.

Уж толамаш доахача дизза дакъа а лоацаш социалистически яхье хьалха латташ я мастер Овчарук Валентина Тимофеевна керте латтача булочни цеха коллектив. Комбинате планал совгIа арахийца ерригa продукци хIана яц аьнна цо арахийца я. Предприятерча кхыча бригадаштa хьокхам телаш къахьег мастераш Тафелюк Мария, Джатаев Беслан, кхыбараш керте латтача бригадаша. Юкъера лаьрхIача хIара смонагIа нормаш 110 процент кхоачашъю цар.

Б. КОСТОЕВ.

РОСТОВСКИ ОБЛАСТЬ. «Цхьаккха а тIехьавусар лала воацаш» — цу тайпарча девизагIа къахьегаш я «Атоммаша» хьалхарча аргIана лаьрхIа стандартни йоаца оборудовани еча цеха токарий комсомольско-кагирхой хьалха латта бригада. Къоначa болхлоша болх бу программни управлени йолча станокашца, хадданза лаккхъю шоай говзал. Царна доккха новкъостал ду цар хьехамчо — бригадира Ю. И. Тихонова.

СУРТА ТIА: Тихонов Юрий Ивановича бригада (аьрдехьара кхоалагIвар бригадир).

В. ЧИСТЯКОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

МЕХКДАЬТТА КIЕЗИГ ЦА ДАЛИЙТАРА

КПСС XXV съезда решенеш ларде а лувцаш Ленина орден лелаеча «Малгобекнефть» НГДУ коллективо керттера теркам тIабахийтаб производства эффективности балха дикали лакхъяра долча дешашта. ДикагIа а пайданегIа а къахьега яхаш хьамсарча парте даь кхайкарал чIоагIа къоабалдаь тIайийцад МагIалбикерча мехкдаьттахоша. Пятилетка шин шереи кхаь беттеи план толамца кхоачашъяьй цар. Цу юкъа мехкага планал совгIа дIаккхаьчад 30 эзар тонн мехкдаьттеи 320 эзар сома маьха товарни продукции. Къахьегама овсарле лакхъяра задани 3,7 процент тIеххкхоачашъяьй цар. Заданел совгIа капитальни ремонт яьй 48 скважинана, болх ца беш лаьтта ялх скважина болх бе йолаялийтай лаьттан ченаш техкараша, бурув теха йисте а яьккха мехкдаьттахошка дIаеннай 7 скважина. Дерригa технико-экономически хьокхамаш тIайийцача социалистически декхарах лаьрхIачул дукха дикагIа да.

Ше-шегIа хьахиннадац уж къахьегама толамаш. Цуи керттердар да хьинар кхо ца деш мехкдаьттахой коллективо къахьегар, производства эффективности балха дикали лакхъяра яьржача социалистически яхьа предприяте кулгалхоша, общественни организацеша чIоагIа йоакхо еш хилар.

Инженерно-технически болхлоша геологашца цхьана дукха балхаш ду мехкдаьтта доаллача еш йола разработкаш эргаяхара, «Iаьржа дошув» доаккхача интенсификаци яра, мехкдаьтта Iилмои практикои хьа мел кхеллача кердадарех бизза пайда ийбара.

Белгалдаьха декхараш кхоачашдеча «Малгобекнефть» НГДУ мехкдаьттахой дукха халонаш ла езаш хул. хIана аьлча укхаза болх беш йола скважинаш къаьна я, мехкдаьттаца хьадоагIа хий тIатIа дуккхагIа хулаш латт.

Лоаца аьлча управленера мехкдаьтта доахаш мел йола моттигаш иштта хьала тIа я. Цхьайола моттигаш ниислу скважинаш вIалла мехкдаьтта ца луш соцаш. ДегIаахара темпаш а цунца цхьана соц. кIезиглу доаккхаш дола мехкдаьтта я. ХIанз лаьттан ченашкара «Iаьржача дошо» хIара тонн бахьан долаш тIагIертта къовсам лоаттабу мехкдаьттахоша. Дукха балхаш ду мехкдаьтта доахача керда методаш юкъеккхуьхьаш, цар вIаштIехьдоалийт дуккхагIа мехкдаьтта даха, валанжин-юрски скважинашкара доаха дукха сера увш дола мехкдаьтта сиха хьагул а деш дIаккхаьийтара дола балхаш сиха деш да, уж санна йола скважинаш хIанз а тIехьа дукха я болх ца беш сеца латташ. Каста уж болх бе йолаялийта лерхI. Цо торо хулийтаргья иттлагIа пятилетка чакхъялалехьа мехкдаьтта кIезиг ца далийтарал совгIа, хIанз доаккхаш долчул дикка дуккхагIа мехкдаьтта даккха.

Лаьттан ченашкара доаккхаш дола мехкдаьтта дуккхагIа хилийтара белгалъяьхача мероприятеех лоархIамегIаръяр хIанзлехьа кхоачашъяьй. Iи чуа ухийташ мехкдаьтта тIоанаштa йIовхала методаца, из тIалоаттабе болабеннаб укхаза. Iи чуахийтара йола массехк скважина яьккхай укхаза хIанзлехьа. Управлене чакх мел йоаха мероприятеш тIаерзаяь я мехкдаьтта кIезиг ца далийтара.

ИттлагIа пятилетка йолаелча денз кийч а яь чакхъяьккхай 218 мероприяти. Цар вIаштIехьдалийтад доаккхаш дола мехкдаьтта 145 эзар тонн дуккхагIа хилийта. Эггара лоархIамегIарчарех йола цхьа мероприяти я промышленносте пайда а ийца хьауха хиш мехкдаьтта тIознаш тIа низ тIалоаттабара скважинашка чуахийтар. Цу мероприяте 93 эзар тонн мехкдаьтта тIакхетийтар. Скважинашта капитальни ремонт ярах тIакхийтта мехкдаьтта 21 эзар тонн да. Поверхностно-активни веществашца скважинай призабойни зонашта обработка ярах кхо эзар совгIа тонн мехкдаьтта тIакхийтар.

КПСС ЦК декабрьски (1977 ш.) Пленума решенешта жоп я луш, доккхий декхараш тIайийцад «Малгобекнефть» НГДУ коллективо. Уж толамца кхоачашдара шерра социалистически яхь йоаржаяьй ерригача производственни участкай коллективаша. Уж хан-ханнахьа дIадовзийт берригaча болхлошта. Иштта яхь вIаштIехьъяьккхача коллективашта юкъе хьалха латт Я. Б. Белхароев, М. А. Балаев, С. Б. Тебоев, М. Н. Влизко керте латта коллективаш. Хьинаре къахьегаш ба операторaш Х. Х. Нанаев, А. П. Немой, И. А. Бузуртанов, М. Т. Бурдухов, мастер М. В. Торий, смена начальник Н. В. Анистратенко, кхыбараш.

«Малгобекнефть» НГДУ коллектив шоай производственни кхоачамашка а хьежа шийна хьалхашка декхараш оттадаьд иттлагIа пятилетка ханал хьалха кхоачашъе.

Е. ЕВДОШЕНКО,
«Малгобекнефть» НГДУ планови отдела начальник.

Яхьо толамашка кхувл

ХIанз а бокъонца сийрдаьнинаяц станице. Тоъал ха я лоамашта тIехьашкара малх хьагучабала. Хеталу, цхьаккха саг хьагIетта а хургвац-кх аьнна. Бакъда, из иштта дац. Цу ханна ерригa станица сомайоаккхаш санна, моттигерча радию чу гIолла ека йоалалу колхозни диктора оаз. Иштта, хIара денна Iуйрийна пхи сахьат даьлча Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхоза лаьтта, хьайбаш леладераща доахача толамех, ниислуча кхоачамбоацарех моттигерча радио чу гIолла дувц боахама керттерча диспетчера Макаров Георгий Павловича.

Из яхье котбаьннараш берригача а наха дIабовзийтара юкъейоалаяьча дуккхачарех цхьа форма мара яц.

Колхоза партийни организаце секретарь Ибрагимов Джалил керте а латташ лаьрхIа йола штаб вIашагIъеллай боахаме социалистически яхьа итогаш яра.

— Балха норма, дикал, дисциплина, доагор кходелга, юкъарча вахаре лоаца дакъа— царех цхьаккхе а дитац оаха хIанз кхашка балхаш дечарна юкъе яьржача яхьа итог еча хана теркал ца деш, — йоах новкъоста Ибрагимова. —ХIаьта къаьстта дуккхагIа терко е даьлар тхо цу боккха лоархIам болча деша КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК Письмо арадаьначул тIехьагIа. Цу боккха лоархIам болча документаца хьалхле а лелаеш вIаштIехьйоах оаха социалистически яхь.

ЛаьрххIа оттадаьд яхьа хьалаш, наьха балхацара моральни материальни безам совбаккхара мероприятеш. Масала, хIанз бIаьстан кхашкара балхаш лакхара дикал йолаш чакх а доахаш яхье хьалхара моттиг яьккхача механизированни отряда е бригада коллектива лургья 500 сом ахчан преми. Из доацаш, коартолаш дIаювча хьалхара моттиг яьккхача агрегата тIа болх бечарна 100 сом, хьажкIаш, генараш, горох дIаювча хьалхле яьккхачарна 75 сом преми яла оттадаьдар. ЛаьрхIа хиннача тайпара уж премеш дIа а елар къаьстта дика болх баьча наха. Кхаш леладераш санна белгалбоах хьайбай фермашка яьржача яхье котбувлараш а хьинаре къахьегараш а. Иштта хIара Iатта тIехьа цхьаца Iаса хьалкхедаьча доярка бутт ха йола Iасилг лу. Из ха яьнна Iасилг лу бIаь Iатта тIехьа 95 Iаса хьалкхедаьча скотника а. ХIаьта шурий дикал шоллагIча сортал лохагIа а йоацаш, шура яккхара бетта план 110 процент кхоачашъяьча ферма коллектива 300 сом ахчан преми лу колхозо. Хьайбаш леладераштa юкъе яьржача яхьа кулгалду массайолча фермашка лаьрхIа вIашагIъехкача советаша.

— Белгалдаккха лов, «ДикагIа вола механизатор», «ДикагIа йола доярка», «ДикагIа йола Iаьсий леладархо», «ДикагIа вола скотник» яха цIи лелае бокъо яккхара духьа къовсам а тха колхоза кхаш, хьайбаш леладераштa юкъе шерра баьржа хилар, йоахар Ибрагимов Джалила. — Яхье котбаьннараштa совгIаташ дIадаларах чакхдалац гIулакх. Боккхача лоархIаме да цар опыт дуккхача наха дIайовзийтар. Цу хьакъехьа партеи правительстваи Письмо тIа аьнад: «Лакхде деза яхьах хьахиннар дIадовзийтилга, сийдеш а лоархIаш а лелабе беза хьалха латтараши новатораши, цар опыти карагIдаьннараши шерагIа доаржадеи балха юкъекхувлеи деза».

Письмо тIа яхачунга хьежжа яхье котбаьннарехи цар опытахи дувц моттигерча радио чу гIолла, бетта шоза арадувлача «Коммунизма байракх» яхача колхоза газета тIа, пенгазета тIа. Хьалхле лелаерий сийна арахец «Молния» яха листовкаш, колхоза правлене, бригадни станашка цIе байракхаш урагIъухийт. Яхье котбаьннарий дезалашка телеграммаш ухийтилга а юкъедоаладаьд укхаза. Ерригача механизированни отрядашка фермашка, керттерча усадьбе да хьокхамий, Сийлеи улгаш. Цунца цхьана ца бувцаш битац балха тIа брак яраш а.

Иштта шерра социалистически яхь а йоаржаяь, шин ханханнахьа итогаш а еш, хьалха баьннараш моральни материальни совгIаташца белгал а боахаш яхь вIаштIехьъяккхаро доккхийча толамашка кхувл колхоз. Масала, 1977 шера хIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 31 центнер ялат даьккхар колхозо. Цул совгIа, нагахьа санна 1976 шера цхьан доаркас мара хIара Iаттагара кхо эзар килограмм шура яьккха хиннаеце, дIадахача шера иттане яьккхар. Укх шера хIара Iаттагара 3000 килограмм совгIа шура яккха 25 дояркас дош деннад.

Доккхий декхараш хьалхашка оттадаьд шоашта укх шера кхаш, бешамаш леларашa а. Цар лаьрхIад хIара гектара тIара 32 центнер ялат, 170 центнер коартол, 200 центнер баьцадаараш чуда.

Шоай дош сийленца кхоачашдара хьинаре къахьег хIанз механизатораша. Ипатовский методах вIашагIъехкача комплексаша дIахьу бIаьстан кхашкара дерригa балхаш. Ший ханнахьа подкормка яьй 2500 гектара тIа гурахьа дIадийнача ялаташта, удобренешца дика хьаьндаьча лаьтта дIайийнай 600 гектара тIа ялатаи 800 гектара тIа силосан хьажкIаш. Лоаццача ханеи дикеи 350 гектара тIа кенапа цхьана горох, 500 гектара тIа коартолаш дIайийнай. Уж культураш дIаювча хьинаре дакъа лаьцар механизатораша Волков Николая, Аксютенко Ивана, Лепчански Николая, бIаьстан кхашкара балхаш дIадоладелча денз хьалха латташ хьайоагIа коммуниста Спиченев Сергей Ивановича кулгалду цхьоалагIча механизированни отряда коллектив. «ХIара кхайна— дикала Знак» яхача девизах бу цо болх.

«Уллув цхьаккха тIехьавусар воацаш!» — иштача девизах къахьегаш ба колхоза хьайбаш леладераш а. Укх шера хьалхарча биъ бетта паччахьалкхенга шура йоххара план 108 процент кхоачашъяьй цар. Социалистически яхье хьалха латт Дрезов Зайнде кулгалдеча кхоалагIча шурий-товарни ферма коллектив. Цунга я карара кара тела колхоза ЦIе байракх а.

— Укх шера планагIа хIара Iаттагара 2200 килограмм шура яккха езача 3000 килограмм яккха лаьрхIад тха ферма коллективо. Из да Шелковской района «Путь к коммунизму» яхача колхоза хьайбаш леладерий тIахьехама дола тха жоп. Цу колхоза доаркаша яхье яьннай тхаяраш. Масала, ферма дикагIа йолча доярка Астемироаас яхь лелаю цу колхоза доаркаца Моисеевайца.

Боккха теркам тIабахийта леладу тха ферме яхьа ший ханнахьа итогаш елга. ХIара бутт чакх массаза боал итогаш а йий яхье хьалхара моттиг яьккхачоа 25 сом, шоллагIа— 20 сом, кхоалагIа — 15 сом ахчан преми лу. ХIаьта хIара Iаттагара шера 3000 килограмм шура яьккхача доаркана доагIача алапел совгIа 20 процент преми лу. ДIадахача шера итогех из тайпа преми елар тха фермерча итт доаркана.

Баьккхача толамах хоам беш яз а даь цар сурташ хьалтехад колхоза правлене хьалхашка. Цул совгIа, хIара Iаттагара 300 килограмм совгIа шура яьккхай аьнна тIа а яздаь лаьрхIа халаташи керта тIа туахкаду йовлакхаши деннад царна.

Социалистически яхье хьалха латт Астемирова Аьсет. Дукха хIама ца эшаш 1600 килограмм шура яьккхай цо биъ бетта хIара Iаттагара. Иштта дика къахьег Ичиева Баянта, Хамзаева Аьсета, Оздоева Фатимас. Фермерча 25 доарках цхьаккха а яц план кхоачаш ца еш. Хьалхалаттраша тIехьабусарашта новкъостал ду ферме.

Масала, фермерча доаркас Астемирова Мината 1977 шера республике гIолла хьалхара моттиг яьккхар. Шийга хиина доахан йиший на Аьсета дIа а денна, шин шу далале шера 3000 килограмм совгIа шура луш доахан хулийтаргда из царех, аьнна 25 шинар хьайцад цо укх шера. ХIаьта, нагахьа санна, дIадахача шера Мината 5008 килограмм яьккха яле укх шера цул дуккхагIа 5010 килограмм шура яккха дош деннад Аьсета.

Кхашка а фермашка а цу боахаме доаха толамаш социалистически яхь лерттIа вIаштIехьъяьккха лелаяро доахийташ да.

Ю. КУРСКИЕВ.

ДУГА ДIАДУВШ ДА

Нохч - ГIалгIай республике дIадувча дугах 50 процент Гудермесски района «Терек» совхозе дIадув. Укх шера 3400 гектара тIа кхеергья из культура цу боахаме.

План 37 йолаш хIара гектара тIара 45 центнер дуга чуда дош деннад совхоза дуга кхедераша. ХIаьта лаьрхIар кхоачашдар дукха шерра къовсам боаржабаь, кхашка болх бе йиш йолаш еначa ханах бизза пайда эцаш, низ, хьинар кхо ца деш къахьегаш ба укх деношка дуга дIадувш боахка совхоза механизатораш. ХIанзале 1055 гектар лаьтта дIалаьцад цу культурас.

Дийнахьара балха нормаш юкъера лаьрхIача 180 — 200 процент кхоачашъю дуга дIадувш боахкача тракториставша: Мусаев Рамзана, Нагаев Султана, Муцуруев Алама, Хаматов Султана; сеялкаш тIа болх бечa: Мужаев Варас, Хасаев ХIарона, Бетиев Сайд-Султана, Гериmсултанов Сайцелаха. Геримсултанов дуга кхедеча звенона кулгалдеш ва. Соахка 50 гектарах хIаранe тIара 50,3 центнер чуера цо, план 37 йолаш. ХIара гектара тIара 50 центнер совгIа дуга чуда дош деннад цуи звенос укх шера а.

Дика вIаштIехьдаьхад дуга дIадувш къахьегача наьха балха хьалаш. Iуйрийна сецца машинашца кхашка дIа а бут сайрийна цIа а боалабу уж. Делкъийга кхай тIа бIайха кхача бахь. Кхаь дийнахьа баьча балха итог а йийя хьалхара кхо моттиг яьккхача трактористашта, сеяльщикашта ахчан премеш лу. Цар сийна «Молния» арахец, контора хьалхашка ЦIе байракх айю

Х. МАГОМЕТОВ.

КРАСНОЯРСКИ КРАЙ. Укх шера 160 эзар центнер баьцадаараш краевой центра промышленноста къахьегамхошта дIадахьийта лерхI «Красноярский» совхозо. СССР ВДНХ дуккхаза дакъа лоацаш хиннача совхоза коллективо индустриальни ларда тIа оттадаьд бIарччача шера баьцадаараш кхеделга. Совхозо паччахьалкхенга баьцадаараш дохкара план тIеххкхоачашъю массехк шу да.

СУРТА ТIА: торгови сете дIайохьийта нарсаш. Хьалхарча плане — бригадир коммунист, «Знак Почета» яха орден енна В. Бушкова электрокара водитель В. Баруздин.

Ю. БАРМИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

ДОЗОЛ ДЕХЬАРА

АПН корреспонденташа хоамаш ду

ВЕЖАРАШХА ЦХЬАНА ГIУЛАКХХАШ ЛЕЛАДАРО ХЬАДАЬРАШ

Советско - кубински цхьана экономически Iилма - технически гIулакхаш леладара планашка къаьстта теркам тIабохийт Кубе шекара производство дегIайоалаяра. Специалисташта хетараш цхьатарра да: цхьана гIулакхаш леладаро чулаца еза кубински экономика лоархIамегIарча даькъа бIарчча комплекс. Из дара толамца кхоачашъю вай мехкаша кулгаш ядаь шекара заводашта, машиннаькъа транспорта реконструкци модернизаци ярах, шекара промышленность эшача оборудованеца Iалашъергйола ший машиннашъю база хьаярах йола соглашенеш.

Кубински шекара производствана хьалхашка латтача декхарашта юкъе керттера моттиг дIалоац шекара тростник чуэцара балхашта механизаци яра проблема къоастаяро. Вай мехко деш дола экономически технически гIо шолгIаралла а лувцаш, республика хийцца лоархIаю цу декхарах. Цунна долча къаьггача тешалех цаI да Ольгин яхача города юхе Сийлахь - йоккхача Октябрьски революце 60 шу дизара цIерагIара тростник чуэца комбайнаш ю завод эксплуатаце дIаялар.

— Из завод — тха доккхал, — дIадоладу ший дувцар завода директора Ласаро Гальярдо. — Ший тайпара уникальни я из. Дунен тIа кхы хиннаяц тростник чуэца комбайн арахецара эшача технологически процессаца йиза Iалашъяь завод. Завода проект оттаеш а из хьалъеш а теркалдаьд тIеххьарча хана техникана карагIдаьннараш. Керттера цехаш ерригаш а цхьан корпусе я, дерригача балхашта лаккхача боараме механизаци яьй. Тха мехка — из машинашъеча производства образец, тхоай специалистий кадраш кийчъяра хьалхалатта база. Цецвала везаш дац шу доаллашехьа а заводе кубински студентий хьалхара группаш гучаюьлар, укхаза цар шоай дипломни балхаш кийчду.

Ласаро Гальярдо инженера а администратора а опыт йоккха йолаш ва. 1968 шера йистеяьккхар цо Харьковера В. И. Ленина цIи лелаю политехнически институт, хIаьта практикагIа Харьковски тракторни заводе ухар из. Кубе хьацIавеча болх бир машинашъеча министерствен цун предприятешкен.

Куба масштабех тха завод — чоалхане оборудовании вай ханара технологии йола йоккхагIйола предприяти. Кхоачамболлаш опыт а йоацаш, оттадаь низалаш карадерзаде атта дац, — дувц Гальярдо.— ХIаьта из декхар толамца кхоачашдеш да. Дахача шера КТП-1 моделагIа йола ткъаь итт комбайн араьлар завода цехашкара. Укх шера хьалхарча кхаь бетта хьаяьй эшаш йола задел, цо торо хулийтаргья бетт-бетта 25 — 30 комбайн арахеца. Параллельно вIашагIйоллаш латт КТП-2 оалача тIайоагIача сере пхи машина. Хургйолча сафре эксплуатациони тохкамех чакхъяргья уж.

Завода хьалхара продукци тохкамах чакхъяьннай, цо хьахьекхад ше мегаргйолаш хилар. Ерригача комбайнаша болх дика бу, дог гIоздоаккхаш я специалистий отзываш а. Цхьа масал доаладергдар аз, тха завода арахийцача КТП-1 комбайна оператора Луис Курбело шоллагIча апреле шийтта сахьата шекара тростника 67 эзар арроб хоадайир норма 10 эзар йолча (цхьа арроб — 11.5 килограмм). Из къаман рекорд я.

Дицлац ер хIама а: эггара хьалхара комбайн торжественни хьалашка араяьккхар заводера Фидель Кастрос. ХIанз из комбайн Ольгина гаьна йоацчаш «Лойнас Фраввария» яхача завода плантацешка болх беш я.

Оаха лаьрхIар цу кхашка а даха завода «духьашхъяьчо» болх миштa бу хьажа. ТIонаькъ тIа тха «Ладал» хьалхаювл тростникаx еттайола самосвалаш «ЗИЛ». Наькъа аьрдехьа а аьттехьа а чуийца а чуэцанза а плантацеш я. Шоай машинашта тростник тIайоттарга хьежаш латтача самосвалий шоферех цхьанне хьахьех тхона Ольгински завода «духхьашхъяьр» болх беш йолча мичагIолла даха деза.

Луис Валентин—гIийло негр — заводера эггара хьалха араяьнна комбайн лелаю тешаме болхло ва.

— Машина дика я, чIоаггIа раьза ва со яхаш, — дувц Луиса. — Укх кхаь бетта комбайна тIа болх беш цхьаккха тайпара халонаш ниисъеннаяц. Духхьал цхьа хIама да балха новкъарло еш — догIаш. ДIадахача шера кхыча комбайна тIа бир аз болх, сафру йолаш хоадайир цхьа миллион арроб. Дийнахьа 14 эзар гаргга арроб хоадаю аз хIанз, норма 10 эзар йолча. Со теш укх машинах.

Кабина чу дIачувоал из, штурвала тIа IоатIадул кулг. Комбайн шорттига, зем боаккхаш санна, дIатIайода тростникай баьццарча пена, сихха цунна чуйол. Дискови урсаша овлангагIолла хьатеда чIоагIа гIадамаш сетта а сетташ машина гаьга чу къайладувл. Низ болча вентилятораша михаца араухийт лордаши кхы совйола хIамаши. ХIаьта транспорта хьатIаухача самосвалий бункерашка дIачуйоассаю мерзача хиво естаяь чIегIаш. Пхи минута а ялац, етта а яьнна цхьа самосвал дIаяха а, вож хьакIал отт.

И. ПЕТУШКОВ,
соб. корр. АПН.

Гавана.

Прогресса новкъа

КЕШЬЮ—МОЗАМБИКА РУЗКЪА

3000 километр йIаьхси 200 километр шереи йола Iаламате йоккха оаса санна ягIа Индийски океана йистерча Мозамбика территоре тIа кешью яхача яьржа гаьнаш йолча хенай хьунаш. 300 шу хьалхагIа михо лехкача гIомарех кхаш лорадара Бразилера ена кешью яха гаьнаш а егIа хьадаьча хьуна оасех Мозамбика форда йистерча провинцей пейзажах хьакъоастаде йиш йоаца дакъа хинад, хIаьта кешью бIарех цу мехка экспорта керттера статья хиннай.

90 эзар гаьнех хIаране тIара юкъера лаьрхIача 5 килограмм бIараш чудахь ахархоша. Чубеначa хьувкъама доккхагIдола дакъа кхачана лаьрхIе а корта бохабу малар даккха а мехка дус. ХIара шера экспорта лаьрхIе 150 эзар тонн пачхьалкхен заготовительни пункташа дIаэц. Цу бIараштa экспорт яра дуккхача хана дениз дунен тIа хьалхара моттиг Мозамбикага я.

Кешью гаьнаш хьуна сома хьисапе башха наькъа доал доацаш дегIаихай Мозамбике, цхьабакъда хIанз хIара га учете а я, цу районерча общинага лелае дIа а еннай. Экономисташа даьча лоархIамех, кешью бIараш кийчдеш 700 эзар ахархой дезал ба. Доал колонизаторашка хиннача, шерашка юртарча бахархой цу даькъа къиза эксплуатаци йора бIараш дIаийдаьча частни компанешен кешью гаьнаш тIайола лаьтташ хиннача племенашта керте лаьттарашен.

Мозамбика Халкъа Республика ерригача валютйн поступленей 25 процент луш дола юрта боахама из дакъа дегIадоалалдеш да. НРМ социально-экономически дегIаахара планагIа 1980 шера паччахьалкхенга 300 эзар тонн бIараш дохка дезаш ба юрта боахаме къахьегараш.

Из декхар кхоачашдара мел эша хьалаш хьадаьд Мозамбике. Дерригача лаьтта национализаци яр бахьан долаш племенашта доал дерий бераьяннай кийчъю гаьнаш а цар лу хьувкъам а. Хьабийлар дийла а бIараш гулдеш хиннача ахархошта кооперацега . бода никъ. Нампула, Кабу Делгаду, Замбези, Газа яхача керттерча бIараш кхедеча провинцешка хIанзлехьа хьаяьй итташ кооперацеш. Португальски колонизаторий доалахьа хиннача йоккхийча плантацей ларда тIа вIашагIдеххад специализировании паччахьалкхен боахамаш. Паччахьалкхен заготовительни комносой агенташа ахархошкара бIараш хьайду чIоагIача маьхех, ахча меттала велосипедаш а, радиоприемникаш а, Мозамбика гаьнарча районашка наггахьа мара ца нийслу кхыдола промышленни товараш а телаш.

...Мапутера «Кажука» яха фабрика — бIараш-кешью чакхдоаха мехка эггара йоккхагIйола предприяти. 1977 шера цу даькъе яьржача социалистически яхье котъяьлар из. 1800 саг болх беш волча фабрика шера дикагIйолча продукце 60 тонн арахец.

— Оаха доккхал ду столице эггара хьалха болхлой тIахьожам оттабаь фабрика «Кажука» хиларах. 1975 шера март бетта хьаяьр тхаьцига эггара лакхагIа сакхетам болча къахьегамхоех латта административни комиссии, — аьлар ТАСС корреспондентаца къамаьл деш ФРЕЛИМО фабрика парткома секретара Артур Фунане. — Мозамбикера байдда дIабахача предприяте даьшен цар халхархошен оборудоване цхьадола дакъа дохадаьдар. Цхьабакъда болхлоша шоай низ па кхобеш къахьегарах производство юхаметтаоттайир.

Ю. БЕСПАЛЬКО,
ТАСС корреспондент.

Мапуту.

СССР-ен ФРГ-ен торгово-экономически бувзамаш шерлуш доагIа. Советски Союзаца торговли лелаеш я йоккхий промышленни концернаш, иштта дукха йоккха йоаца фирмаши предприятеши. 1970 шера денз 1976 шерага кхаччалца шин мехка юкъера товарооборот пхезза лакхъеннай.

СУРТА ТIА: Франкфурт-на-Майнера укх цIеношка я СССР Госбанкаи малхбузен-германски Гессен лаьттан решенегIа хьаяь «Ост-Вест Хандельсбанк» яха банк.

А. УРБАНА сурт.
ТАСС фотохроника.

КХОАНА—В. И. ЛЕНИНА ЦIЕРАГIА ПИОНЕРСКИ ОРГАНИЗАЦИ ВIАШАГIЪЕЛЛА ДИ

Грозерча № 38 йолча юкъерча школа пионерий цIагIа дукха да къоначa ленинций теркам тIаозаш хIамаш. Цхьабараш турпалий - пионерий стенда хьалхашка кIоаргга уйлашка баха латт, вожаш, — журналаш, газеташ дешаш...

И. ПЛИЕВА сурт.

ПИОНЕРИЙ МАРШРУТЕГIА

ВЛКСМ XVIII съезд болх беш йолча хана пионерий гIулакх дика леладарах Грозерча № 22 йолча школерча Советски Союза Турпалхочун Дубянин Ивана цIерагIа йолча дружинана елар «Правофланговий дружина» яха еза цIи. Из цIи яккха цу дружина вIаштIехьдаьлар дика дешарца, пионерий маршрутий болх дика лелабарца. Цу школа къоначa ленинцаша хьайнийлар бархI маршрут.

Хьалхарча маршрута цIи я «Знане мохк». ВЛКСМ 60 шу дизараи комсомола XVIII съездеи сийна хетаньча цу маршрута доакъашхоша тIаийцар хIара дешара минутах пайда эцаш, хIара урокаx луш дола жоп кхоачам болаш долаш дIадахьара. «ДIаденна дий дош — кхоачашде!» яхача пионерски девизагIа чакхдоакх бераша шоай декхар. Цу отряде бац во дешараш, харцахьа лелараш. Шоашта тIадилла гIулакх дика кхоачашдеш, тIехдика дешаш я «Тха Даьхе — СССР» яхаш йола шоллагIа маршрут. Укхаза IомаДу Даьхен истори, географи, вай мехка даха къамаш, цар истори, оамалаш, культура. Цу хьакъехьа кийчдаь альбомаш да, ю тайп-тайпара сборараш, вIашагIкхетараш чакхдоах. Цул совгIа IомаДу пионерен комсомолен истори. Укхаза я хургволча комсомольца школа. Из школа чакх а яьккха дукха ха йоацаш кховзткъа дешархочох хилар комсомольцаш.

«Майра бараш, низ бараш, маькара бараш» яхаш я кхоалагIа маршоут. Цу отрядо дакъа лоац «Зарница» яхача тIема ловзаре. Укхаза дIалу ГТО нормаш. Бакъда, массарел чIоагIагIа безам болаш хул бераш «Спортланди» яхача ловзаргаца. Немецки дешархошкара хьанйца да из ловзор. Тайптайпарча спорта доакъошка дакъа лувцаш дукха толамаш доах дешархоша. Дукха ха йоацаш футболахи култа бургацах ловзаргахи хьалхара моттигаш яьхар 6-а, 7-а классашкарча дешархоша.

«Пионерстрой» яхача маршрута доакъашхоша новкъостал ду ахархошта, дакъа лувц субботникашка. «Даьхенна — миллион!», «БАМ-а — пионерий поездаш!» яхача девизагIа къахьегаш цар гулдаьд 12 тонн тиша каьхат, 30 тонн тиша аьшк. Ерригсоюзни копилка дика новкъостал да из. ХIаьта укх деношка из отряд хургья «Родина» яхача совхозерча ахархошта кхашкарча балхаш-та новкъостал деш. «Тимуровец», «Седкъилг» яхача маршрута отрядий бехктокхаме декхар — шефски болх. Иштта 4-б яхача классера дешархой — йиIигаш Тарасова Лена, Цакулова Жанна 49-ча берий садика новкъостал деш хул. ХIаьта 4-г классера дешархой граждански тIем тIа байнача наьха кашамаш лорадеш, царга хьожаш ба. 3-г классера дешархой низ боацача, къабеннача наха эшаш дола гIо-новкъостал деш хул.

Октябрятий дикагIболча вожатеша Исаджанян Анис, Васильева Женяс, Пышненко Игора октябрятски утренникаш увттаю, царна дукха дезаш долча книжкаех лаьца конференцеш ю, тайп-тайпара сбораш гулъю, кхыйола мероприятеш ю.

Массайолча маршрутанашта юкъе белгала я «Машари бартцхьоагIон» яха маршрут. Укх отряда доакъашхоша магаргара болх бу кхыча мехкашкарча бераццa, дешархоща доттагIал чIоагIдеш. «Факел» яхача интернациональни доттагIлен клуба доакъашхоша яьй Гаване хургйолча Дерригача дунен тIарча кагирхой фестивала хетаяь заседанеш, байзаб дIаихача фестивалий делегаташ, царца вIашагIбеттабеннаб. Цул совгIа, Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIема ветеранашца вIашагIбетталу, шоаш болча уж хьабех. Хийла пионераш болча хьоашалгIа баьхке хул тIема ветеранаш А. И. Сауткина, С. Г. Левченко, В. Г. Шавельянц. Цар дувцачох довз бераштa тIемо дахьаш дола «дика», тIемах боалаш бола «пайда».

«Майрала урокаш», «Салтечун сий» «Турпалхой наькъа тIа» яхаш цар яьча мероприятех царна елар ВЛКСМ Ленински райкома Сийлен грамота.

«Дунен тIара хоэнс» яха бархIалагIа маршрут. Духхьал цу школерча самодеятельни коллективай цIи яьккхача а кхетаргва цун балхах. Укх отряде я республике эггара дикагIа йола духовой оркестр, чIондаргий ансамбль, халхара коллектив, кхыйола самодеятельни коллективаш а.

Иштта, вай никъ бир цу школерча дешархой бархI маршрутагIа, дайзар царна карагIдаьнна дукха дика хIамаш, кхетадир дика пайда а эцаш шоай вахар школа дешархоша дIахьош хилар. Из иштта хилара «бехке» бараш классал арахьарча балха организатор Татьяна Михайловна Коновалован, пионервожатеш Атрахимович Светланаи Никитина Ольгеи я.

М. КОЛЫЧЕВ,
хьехархо.

КАКТУСАЙ ВЫСТАВКА

13—14 мая «Грозэнерго» РЭУ вестибюле дукха нах гулбеннабар, Грозера меттел республика районашкара баьхка а.

Заводской района Iалам лорадеча обществаси, комсомола райкомои, кактусаш лелаеча городерча клубои вIаштIехьъяьккхача выставке дакъа лоацаш бар уж.

Кактусаш лелаеча клуба нийс доакъашхочо гойтар кхо бIаь совгIа тайп-тайпара зиза.

Къулбехьарча Америкера даьнна уж зизаш леладеш болчарна юкъе тайп-тайпара ха йолаш а, ше-ший професси йолаш а бола нах бар.

Цу выставке дакъа лоацаш хиннача дукха хIамаш дайзар, дуккхачох кхийттар, хIана аьлча, цу зизаех шоашта ховр, шоаш Iомадаьр, кхетадаьр, уж зизаш мишта дIаде деза, дикагIа уж хьалкхеде фу де деза дийцар.

Жюрес баьча соцаме хьалхарча степена диплом делар «Грозэнерго» болхлочоа Э. С. Жердевна, шоллагIча степена диплом—«СевКавНИПИнефть» института сотрудника Г. Н. Бельчука, кхоалагIча степена диплом — профтехобразоване болхлочоа С. В. Харитоновна.

Н. МИНАЕВ,
Ерригсоюзни Iалам лорадара общества республикански гаьнаши зизаши дIайогIара секце председатель.

ФУТБОЛ

«ТЕРЕКА» КОТАЛО

Юха а хьалха санна дукха болельщикаш гулбир самардийнахьа С. Орджоникидзе цIерагIча стадионе хиннача футболах йолча матча. Хьалхарча лига чемпионата 9 туре вIашагIкхийтар «Тереки» Ивано - Франковскера «Спартаки». Хьалхарча минуташке а дениз гуш яр «Терека» территориальни а ловзара а совле. Цхьаннена тIехьа шоллагIъяр еш атакаш ю «Терека» футболисташа. ХIанз-хIанз гол ма хулий яхаш трибунаш екайора болельщикаша «Терек» «Спартака» наIараштa гарга ме гIорт. Атака дика дIайолайора вай футболисташа, хIаьта бухсоццача кхаьчача бургац харцахьа йодар сов сихаий, е «Спартака» защитникаша дIайоаккхар. Гол хила езаш яр. Из кхетадора массане а. Юххера а... дика дIайолаяь атака чакхйоаккх 18 минуте хьалхарча лига дикагIволчарех цаI волча бомбардира В. Колядкос. Цунна тIеххьа гол чутоха йиш йолаш моттиг нийслу В. Якушкина. Цхьабакъда сов сих а лий харцахьа йода бургац. Цул тIехьагIа вай вратара Балахнина тIатаI «Спартак». Цкъа кхераме моттиг а пайсъелар, цхьабакъда, «Терека» спортивния враз хургдар из, «Спартака» футболиста юххера теха бургац тулл наIарех. Хьалхарча гола кIезиг - дукха шелъяь «Терек» меттайоагIа. Юха а атаке йода. Хьалхарча тайма 29 минуте В. Якушкина чутох шоллагIа бургац, цхьабакъда, вай игрокаша ловзара бокъо толхаярах «Терека» наIарашка пенальти хьожаю. ТIехдика из чутох «Спартака» полузащитника Я. Кикота. Кхы счет хувца ца луш чакхъяьлар хьалхара тайм.

ШоллагIча тайме юха атакаш ю «Терека». Цхьабакъда, дуккха ха йоал гол чутоха вIаштIехьа ца доалаш. 33 минута йолалуш «Спартака» футболисташа толхаю ловзара бокъо. А. Синькос пенальти а техе счет 3:1 хул. Цул тIехьагIа бургац юха ловзара дика юкъеялехьа мишта эккх а ца ховш «Терека» наIарашка чуийккхар бургац. Вай вратарь а футболисташ а цхьан минута мелбаларах хилар из. ХIаьта цу минуте В. Якушкина В. Балашова наIарашка чутох цхьаьккха бургац. Счет 4:2 хул. 5—6 минута дIа-са наIарашка футболисташа чутехар 3 бургац. Тайм чакхъялалца кхы хувцаяланзар счет. Из вIашагIкхетар сакъердаме а хьожараштa боккха тоам беш а чакхдаьлар.

Д. КАРТОЕВ.

СССР ФУТБОЛАХ ХЬАЛХЛЕ яккхара «А» класса хьалхарча лига таблица
(18-ча майга диллача).

Командаш	Л	К	И	Э	Б	О
«Кубань»	8	6	2	0	15:4	14
«СКА» Р/Д	9	4	4	1	16:10	12
«Торпедо»	9	5	2	2	15:10	12
«Таврия»	9	4	3	2	16:9	11
«Динамо» Мн.	9	4	3	2	15:10	11
«Кр. Советов»	8	4	2	2	10:6	10
«Нистру»	8	4	2	2	10:8	10
«Шинник»	9	3	4	2	7:7	10
«Терек»	9	5	0	4	11:13	10
«Карпаты»	8	4	1	3	10:8	9
«Жальгирис»	9	1	6	2	9:10	8
«Спартак» Ор.	9	3	2	4	8:9	8
«Памир»	9	1	6	2	6:8	8
«Кузбасс»	8	3	1	4	8:8	7
«Колхозчи»	9	1	5	3	7:11	7
«Спартак» И-Ф.	8	2	2	4	6:14	6
«Динамо» Л.	9	1	3	5	10:15	5
«Металлург»	9	0	5	4	6:13	5
«Уралмаш»	8	2	1	5	4:11	5
«СКА» Од.	8	1	2	5	7:12	4

Эрсий-гIалгIай словарь

«Эрсий мотт» яхача издательства 1979 шера арахеца кийчду гIалгIай дукхача книжкаш дешараштa лаьрхIа дола **Эрсий-гIалгIай словарь.** Словара тIа да 30 эзар гаргга дош. Словара юкъеяхай хIанзарча эрсий литературни метта лексикеи шерра юкъеккхувлаш йола специальни терминологии, доаладаьд дош контексте хьахьокхаш дола , дешахоттамаш, йоалаяь я идиоматика, кицаши кIоанолгаши.

Нохч-ГIалгIай АССР-е хIара шера дукхагIа теркам тIабохийт эрсий мотт шаьрбара, тIехь-тIехьагIа дукхагIа гIалгIай меттала йоах марксизма-ленинизма классикай произведенеш, Iилман-популярни художественни литература. Эрсий мотт шаьрбара гIалгIашта дикка доккха новкъостал дергда эрсий-гIалгIай словаро. Словарь хьалхара арахецаш да, хIаьта дуккхача книжкаш дешарашта лаьрхIа а да — хьехархошта, дешархошта, кепайоазон, телевидене, радио болхлошта, переводчикашта. Эрсий мотт тайп-тайпарча боарамагIа ховш болча наха уж словараш леладергхилар бахьан долаш, цу пособех дикагIа пайда эцийтаре, дагахьа буваца а йоазонцара а мотт дикагIа шаьрбайтара словара тIа йоалаяь я грамматически сведенеш; цхьадола дешаш дашхарца эрсий дешай чулоацам бовзийт. Словара тIа йоалаяь специальни терминологи гIалгIаша тайп-тайпарча боараме Iомаяь хилар бахьан долаш башха йовзаш йоацача, дукха ха йоацаш метта юкъейоалаяь терминаш лоацца гIалгIай меттала яьшха я.

Словара гIалгIай даькъа тIа автораш гIерт эрсий деша эггара нийсагIа йола эквивалент лаха а, хIаьта из кора ца йича идиомана, кицана, кIоанолга лаьрхIа гIалгIайчоа дикагIа тарлуш дола дешаш а кхыметтел эшача хана долчча тайпара эрсий меттала даьха дешаш а доаладеш.

Словарь гIалгIай книжкаш дешараштa доккха новкъостал дергдолаш пособи хургья.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

Бахача наьха ТЕРКАМГА!

Грозненски аэропорто хоам бу Нохч-ГIалгIай истори чухь эггара хьалха Грозненски аэропортера ТУ-134 яха самолеташ мехка йоккхийча промышленни мехкдаьттан централашка: **Куйбышев, Свердловск, Уфа, Тюмень** яхача городашка дIаaxа йолаялара хьакъехьа.

№ 6501 йолча рейсагIа Куйбышевен Свердловскей йода самолет Грознера арайоал **7 сахьати 15 минути яьлча кхаьрача дийнахьа, пIаьраска дийнахьа, кIирандийнахьа.** № 6502 йола рейс Свердловскерен Куйбышеверен **Грозне юха кхоач кхаьрача дийнахьа, пIаьраска дийнахьа, кIирандийнахьа 17 сахьати 20 минути яьлча.**

№ 6503 йола рейс **Грознера Уфеи Тюменеи** дIайода **19 сахьат даьлча шинара, ера, шоатта деношка.** № 6504 йола рейс **Уферен Тюменерен Грозне юха кхоач кхаьрача дийнахьа, пIаьраска дийнахьа, кIирандийнахьа 05 сахьати 35 минути яьлча.**

*** Узень яхача городе кхаччалца АН-24 яха самолет** леларгйолаш керда рейс а йолаяьй. № 4566 йолча цу рейсагIа Грознера Узене самолет дIайода 15 сахьати 30 минути яьлча хIара денна. Узенера № 4565 йолча рейсагIа самолет **Грозне** юха кхоач **18 сахьати 35 минути яьлча хIара денна.**

ТЕЛЕВИДЕНИ

18 май

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха». Информационни программа. 8.35 — Iуйранара гимнастика. 8.55 — «Стихаш ешаш...». 9.25 — «Голубка» яха телевизионни дукха серийни художественни фильм. 2-гIа сери. 10.30 — Шопен. Номер 1-гIа йола концерт. 15.00 — «СибарегIен Гаьнарча Малбоален гIолла». Документальни фильмай программа. 16.00 — Дийттанегара барайттанега кхаччалца». Ленинградера передача. 16.30 — «Иллеш доах УССР заслуженни артиста Жайворонока». Харьковера передача. 17.00 — «Къахьегама коллективах йола очерк». Города Мытища «Стройпластмасс» яха объединени. 17.30 — «Зурманчаш, мичал шо!». 18.00 — Кердадараш. 18.15 — «ХIара сурта тIа малх ба». 18.35 — Миллионий ленински университет. «Ритм, эффективность, дикал». 19.05 — «Халкъа инструментий оазаш». Концерт. 19.50 — «Голубка» яхача телевизионни дукха серийни художественни фильма премьера. 3-гIа сери. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — «Норильскаца вIашагIкхетар». Фадеева цIерагIча литературий Центральни ЦIагIара передача. Йистеьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

14.30 — «Бурув детта балхаш деча Октябрьски управлене буровикашца йоазонхой вIашагIкхетар». 15.00 — Республика сиха хьалъю гIишло йолча. «Ханаш белгалъяьхай». Кхоачашдаьр фуд?» (гIалгIай меттала). 15.20 — «Лаьттан хьасташ» яха документальни фильм. 18.00 — «Академик Павловский» яха Iилман - популярни фильм. 18.15 — «Нохч-ГIалгIайчу гIолла». Информационни программа (эрсий, гIалгIай меттала). 18.35 — Специалиста хьехамаш. «ДикагIа пайда эца лоаман дагIенех». Ветеринарний Iилмай кандидата Дикаева къамаьл (нохчий меттала). 18.50 — «Джек Лондон» яха Iилман - популярни фильм. 19.10 — «1737-гIа йолча автоколонна коллективе». 19.35 — Фильм-концерт.

19 май

ЛЕНИНА ЦIЕРАГIА ПИОНЕРСКИ ОРГАНИЗАЦИ ВIАШАГIЪЕЛЛА ДИ

8.00 — «Ха». Информационни программа. 8.35 — Iуйранара гимнастика. 8.55 — «Зурманчаш, мичал шо!». 9.25 — «Голубка» яха телевизионни дукха серийни художественни фильм. 3-гIа сери. 10.30 — «Операн балетен Молдавски паччахьалкхен театра солистий концерт». Кишиневера передача. 15.00—«Ленина цIерагIа» яха телевизионни документальни фильм. 15.30 — «Ха а ха, довза а довза». 16.15 — «Шахматни школа». 16.45 — «Юрт: гIулакхаш а декхараш а». 17.15 — Центральни телевидене Ерригсоюзни радион йоккхача берий хоро дакъа лоацаш дола пионерски концерт. Художественни кулгалхо — РСФСР заслуженни артист Попов. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — «Москва и москвичаш а. 18.45 — «ДIалоах СССР Паччахьалкхен академически симфонически оркестро». Дирижер — Чакыров (Болгари). 19.20—«Байдараштa духьалара «фантомаш». Ливански репортаж. Передача дIахьу политически обозревателa Ф. М. Сейфуль-Мулюковс. 19.50 — «Голубка» яхача телевизионни дукха серийни художественни фильма премьера. 4-гIа сери. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — «Салют, фестиваль» яха кагирхой программа. 23.00 — «Халхарий зал». Передача йистеьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

10.00 — «Дай-мехкаца цхьана вай наькъа тIа да». 10.40 — «ДIалоах пионерски зурмаш». (Телефильм). 18.00 — «Атомо хьоган дIайоахх» яха Iилман - популярни фильм. 18.10 — «Нохч-ГIалгIайчу гIолла». Информационни программа (эрсий, нохчий метала). 18.30 — Киножурнал. 18.40 — «Юртара вахар» яха телевизионни журнал (гIалгIай меттала). 19.10—«Антарктида — кIай магнит» яха Iилман - популярни фильм. 19.30—«Шоана, кхалнах!» (нохчий меттала). 20.00 — «Кинонихъбара альманах».

РАДИО

18 май

6.30 — «Баьпадаараш леладераш яхье баьннаб». Репортаж (гIалгIай меттала). 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Ашараш. 7.10 — Республикански газетий обзор. 7.25 — Ашараш. 8.25 — «Советски Эскара бIухой письмоех дола концерт» (гIалгIай меттала). 9.15 — «Общественни порядок лораеш». 9.35 — Ашараш. 9.45 — «Нохч-ГIалгIай АССР хIама хьаду низаш дегIадахкара йола Iилман — конференци» (гIалгIай меттала). 17.00 — «Фольклора оагIонаш» (гIалгIай меттала). 17.20 — Ашараш. 17.30 — «Дуккха мехкдаьтта хургда». Бурув детта балхаш деча Грозненски управленера передача. 17.45 — «СССР Конституци Iомаеш бараштa долча новкъостала». 18.00— Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала). 18.40 — «Халкъа тIахьожам дIахьош ба» (нохчий меттала).

19 май

6.30 — «Юртара Iуйре». 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Ашараш. 7.10 — Республикански газетий обзор. 7.25 — Ашараш. 8.25 — «Пионераштен дешархоштен дола концерт» (нохчий меттала). 8.50 — «Социалистически яхьа дневник». 9.15 — «Атеист» яха радиожурнал (нохчий меттала). 9.35 — «Комсаш леларий радиошкола». 9.45 — «ДоттагIий оазаш». 17.00 — «Нохч-ГIалгIай АССР хIама хьаду низаш дегIадахкара йола Iилман — конференци» (нохчий меттала). 17.15 — «Болхлой вахар» (гIалгIай меттала). 17.35 — «Халкъа иллеши ашараши» (гIалгIай меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала). 18.30 — «Сайрийнара Грозный» (горсете гIолла).

Хоттам

Тахан республике гIоллен Грозней морхаш а йолаш цхьайолча моттигашка догIа а делхаш, малхбузехьара секунде 7—10 метр чIоагIа мух а хьеккхаш хилен фегара температура Грозне 18—20, республике 16—21 градус йIовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш, цхьайолча моттигашка йоачан а йолаш, малхбузехьара секунде 5—10 метр чIоагIа мух а хьеккхаш хилен фегара температура буйсана 9—13, дийнахьа 18—23 градус йIовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС 364051, г. Грозный, Ленина, 9 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктокхама секретара — 3-34-38; партийни вахарен культурай отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боах ама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 3-74-68; бухгалтере — 2-54-30; корректорске—2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отдела партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 3-74-68; бухгалтерии — 2-54-30; корректорской — 2-89-88.

СФ05154. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92.Типография издательства «Грозненский рабочий», ул Маяковского, 92. Заказ № 3800.